

Het conflict in de Centraal-Afrikaanse Republiek

International Peace Information Service (IPIS)

Inhoudstafel

Editoriaal	3
Acroniemen.....	4
1. Inleiding	5
2. Achtergrond bij het conflict	6
De CAR: veel “coup”, weinig “état”	7
2015: De weg naar transitie	9
2016: Een nieuw tijdperk?.....	9
3. Gewapende actoren in de CAR: een versnipperd beeld	11
Ongebonden gewapende groepen	11
Ex-Seleka.....	12
Anti-Balaka	13
Inzet: Conflictmineralen in de CAR	16
Het afremmen van de stroom conflictdiamanten uit de CAR.....	16
4. Gewapende groepen en hun motieven.....	18
Ex-Seleka.....	18
anti-Balaka	21
Inzet: De politieke economie van de weg in de CAR	25
‘La route, ça coute’	25
Wantrouwen op de weg	26
Het vrije verkeer.....	26
De weg als inzet in het conflict	27
De wegversperringen	28
Klimaatprobleem of landpiraten?.....	29
Riviersperringen	29
Conclusie	30
5. IPIS en onderzoek naar conflictmotieven in de CAR	31
Legende kaart.....	32
Bronnen.....	33

Editoriaal

Het conflict in de Centraal-Afrikaanse Republiek

Auteurs: Fiona Southward, Peer Schouten, Lotte Hoex

Inleiding: Filip Reyniers

Redactie en vertaling: Lotte Hoex en Han Verleyen

Layout: Sakado

Coverfoto: Wegversperring in Kaga Bandoro. De vrachtwagens op weg naar Bangui zitten vast door een confrontatie tussen anti-Balaka en ex-Seleka aan een belangrijke wegversperring (Foto: Peer Schouten, September 2016)

Met dank aan de Belgische Ontwikkelingssamenwerking en de Stad Antwerpen

Met de steun van
DE BELGISCHE
ONTWIKKELINGSSAMENWERKING .be

Acroniemen

APRD	Armée populaire pour la restauration de la démocratie
AU	African Union
BINUCA	Bureau intégré des Nations Unies pour la consolidation de la paix en République centrafricaine
CAR	Centraal Afrikaanse Republiek
CLPC	Combattants de Libération du Peuple Centrafricain
CPJP	Convention des Patriotes pour la Justice et la Paix
CPSK	Convention Patriotique du Salut du Kodro
DDR	Disarmament, Demobilization an Reintegration
DRC	Democratische Republiek Congo
ECCAS	Economic Community of Central African States
FAC	Forces Armées Camerounaises
FACA	Forces Armées CentrAfricaines
FDPC	Front Démocratique du Peuple Centrafricain
FPR	Front Populaire pour le Redressement
FPRC	Front Populaire pour la Renaissance de Centrafrique
FRC	Front Républicain pour le Changement
IPIS	International Peace Information Service
KP	Kimberley Process
LRA	Lord's Resistance Army
MINUSCA	Mission multidimensionnelle Intégrée des Nations Unies pour la Stabilisation en République CentrAfricaine
MISCA	Mission Internationale de Soutien à la Centrafrique sous conduite Africaine
MLCJ	Mouvement des Libérateurs Centrafricains pour la Justice
MPC	Mouvement Patriotique pour le Centrafrique
RPC	Rassemblement Patriotique pour le renouveau de la Centrafrique
SPLA	Sudan People's Liberation Army
UFDR	Union des Forces Démocratiques pour le Rassemblement
UFR	Union des Forces Républicaines
UN	United Nations
UPC	Unité pour la Paix en Centrafrique

1. Inleiding

In 2014 ondernam IPIS een uitgebreid 'conflict mapping' onderzoek met het doel om inzicht te krijgen in de veiligheidssituatie in de Centraal-Afrikaanse Republiek (CAR). Dit onderzoek, dat werd gefinancierd door een budget van het *Violence Prevention Team* van de Wereldbank, leidde tot de publicatie van een publiek toegankelijke webkaart met interactieve lagen over belangrijke conflictdynamieken zoals de aanwezigheid van gewapende groepen, mensenrechtenschendingen, aanwezigheid van natuurlijke rijkdommen, vluchtelingenstromen en migratieroutes van veehouders. De kaart werd vergezeld van een diepgaande analyse van de beweegredenen van de voornaamste conflictactoren, zoals de samenstelling en de motieven van Seleka en de anti-Balakagroepen en hun leiders.

De kaart en het rapport zijn beschikbaar op <http://ipisresearch.be/publication/mapping-conflict-motives-central-african-republic-2/>

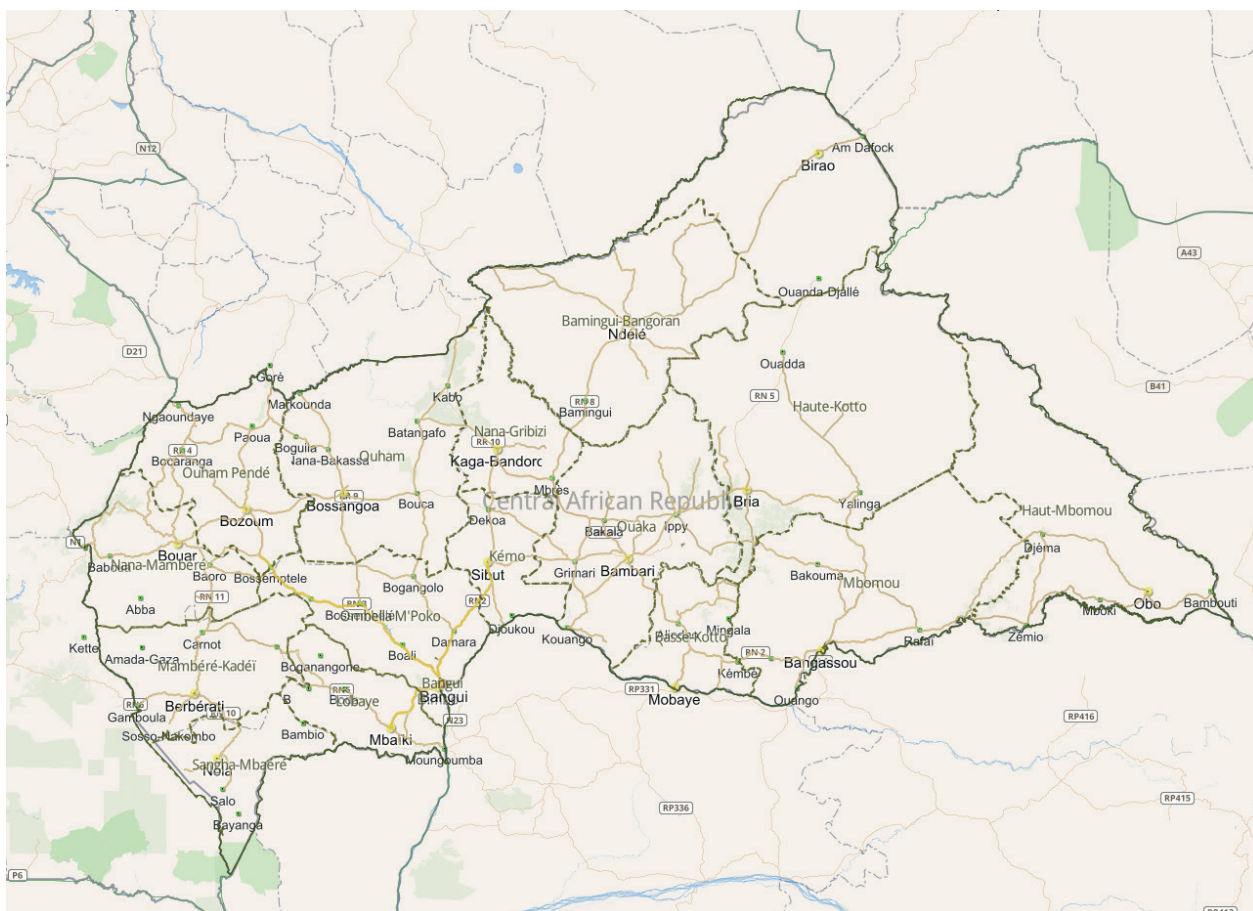
Sinds de publicatie van deze interactieve webkaart met analyserapport in 2014, drukten verschillende gebruikers de hoop uit dat er een update zou komen. Begin 2016 begon IPIS daarom aan een beperkte update van de informatie aan de hand van twee terreinmissies en *desk-based* onderzoek.

Dit onderzoek werd in de eerste plaats mogelijk gemaakt door de programmafinanciering van de Belgische Ontwikkelingssamenwerking waarmee IPIS personeel en twee terreinmissies kon financieren. Door de genereuze steun van de Stad Antwerpen kon hieraan een luik capaciteitsversterking worden toegevoegd, met een publieksevenement in Antwerpen waar we het project uitgebreid toelichten.

De voorliggende publicatie wordt aangeboden naar aanleiding van dit publieksevenement. Het rapport beoogt een stand van zaken te geven over de situatie in de CAR. Gewoontegetrouw gebeurt dit met de nodige aandacht voor de klassieke IPIS-thema's: gewapende groepen en natuurlijke rijkdommen. In een bijzondere bijdrage gaat Peer Schouten in op de problematiek van de wegversperringen of *roadblocks* en hun impact op het dagelijks leven, de lokale veiligheid en de economie.

Dit rapport is eerder een stand van zaken dan een eindpunt: het onderzoek van IPIS loopt door en zal ook in 2017 analyse over de situatie over het aanslepende conflict in de CAR blijven aanbieden.

2. Achtergrond bij het conflict

Centraal-Afrikaanse Republiek (kaart IPIS, 2014) - legende p 32

Chronologisch overzicht

1960: de CAR verkrijgt onafhankelijkheid van Frankrijk.

Er zijn diverse problemen m.b.t. het bestuur in de CAR en in deze periode kwam er steeds een bewind tot stand door staatsgrepen of frauduleuze verkiezingen.

2003: François Boizé grijpt de macht met een staatsgreep.

December 2012 - maart 2013: Seleka rebellen plegen gewelddadige aanvallen in het noorden van het land en trekken richting de hoofdstad. In maart 2013 nemen de Seleka rebellen de hoofdstad Bangui in. Met deze staatsgreep wordt Seleka-leider Djotodia president.

Vanaf augustus 2013: De anti-Balaka nemen de wapens op tegen de Seleka rebellen.

September 2013 – Januari 2014: Djotodia ontbindt de Seleka coalitie en treedt begin 2014 af. Catherine Samba-Panza neemt over als interimleider.

April 2014: De VN keurt een vredesoperatie goed van 12 000 troepen (MINUSCA).

Juli 2014: Akkoord bereikt over een staakt-het-vuren tussen de Seleka en anti-Balaka rebellen. Het geweld tussen anti-Balaka en Seleka gaat echter door.

Augustus 2014: Transitieregering onder leiding van Kamoun, voormalig stafchef van Djotodia.

September 2014: Vredesoperatie MINUSCA wordt operationeel.

Mei 2015: In mei wordt het Bangui Nationale Forum georganiseerd, een verzoeningsconferentie die uitmondde in de aanvaarding van een Pact voor Vrede, Nationale Verzoening en Heropbouw en de ondertekening van een akkoord over ontwapening, demobilisatie, rehabilitatie en reparatiëring (DDRR).

September 2015: het geweld in de CAR laait opnieuw hoog op.

Februari 2016: Touadera komt als winnaar uit de verkiezingen.

April 2016: benoeming van een nieuwe regering zonder anti-Balaka en Seleka-leiders.

Juni – December 2016: toenemend geweld in het noorden, noordwesten, centrum en het zuidwesten van het land en in de hoofdstad Bangui.

De CAR: veel “coup”, weinig “état”

De CAR kent een geschiedenis van staatsgrepen. De eerste postkoloniale president, David Dacko, verkreeg de macht al door de inzet van het leger in 1960. Ook de volgende leider, Jean-Bédél Bokassa, kwam op gewelddadige wijze aan de macht. Bokassa regeerde als een wrede dictator, was corrupt en werd zelfs beschuldigd van kannibalisme. De voormalige kolonisator Frankrijk verdreef Bokassa in 1979 en na een korte terugkeer van voormalige president Dacko nam de commandant der strijdkrachten, André Kolingba, de macht over na – alweer – een staatsgreep in 1981. Kolingba was de eerste president die vertrok na een verkiezingsnederlaag. In 1991 werd Félix Patassé verkozen als president, en herkozen in 1999. Hij kon zijn termijn niet afmaken, want in 2003 pleegde de voormalige commandant der strijdkrachten, François Bozizé, een staatsgreep en werd hij de nieuwe president.

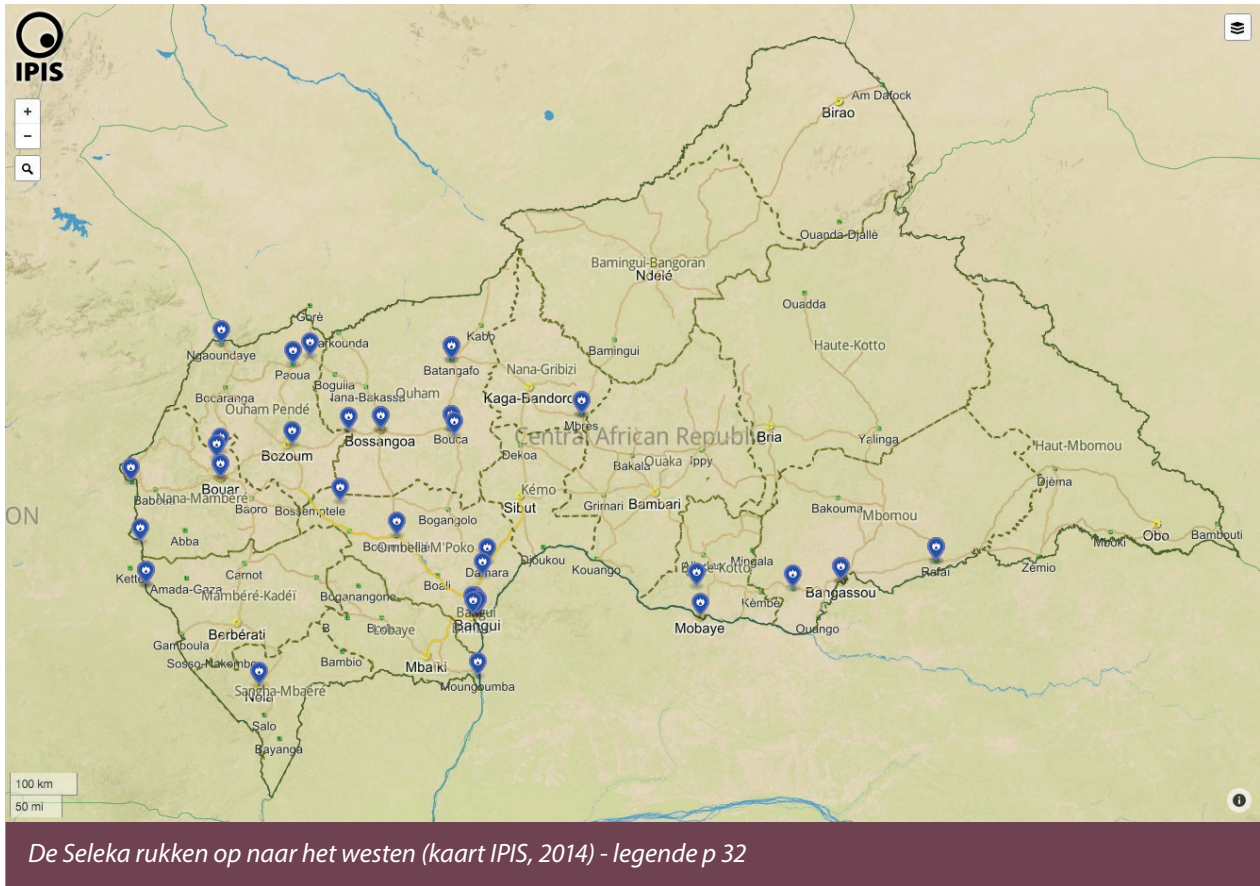

Ondanks een geschiedenis van geweld en staatsgrepen in de CAR, is er geen precedent voor het soort geweld en de intensiteit van het geweld dat eind 2012 uitbrak in het land. In het verleden hadden rebellengroeperingen weinig politieke en territoriale ambities en verdedigden ze slechts de belangen van een klein deel van de bevolking. Er waren nauwelijks spanningen tussen bevolkingsgroepen, en religieus geweld tussen christenen en moslims was eerder uitzondering dan regel.

De opkomst van Seleka, een coalitie van verschillende oppositiegroepen, bracht daar verandering in. Hun opmars einde 2012 luidde een periode van ongezien geweld in. De Seleka veroverden militaire basissen, bezetten mijnstadjes in het oosten van het land en brachten het regime van Bozizé aan het wankelen.

Ondanks het staakt-het-vuren van Libréville in januari 2013 en de vorming van een regering van nationale eenheid met ministerposten voor sleutelfiguren van de gewapende groepen en oppositiepartijen, rukten de Seleka verder op naar Bangui. In een klimaat van wijdverspreid geweld verdreef Seleka-leider Micheal Djotodia de zittende president Bozizé met een staatsgreep op 24 maart 2013. Het parlement werd ontbonden en de grondwet geschorst. Onder hun nieuwe president rukten de Seleka verder op naar het westen.

In de weken en maanden die volgden, pleegden de Seleka-troepen oorlogsmisdaden, mensenrechtenschendingen en plunderingen. Dit leidde tot massale mensenstromen van zowat 200 000 ontheemden en 20 000 vluchtelingen tegen juli 2013.

In een respons op dit geweld bleven de dorpsgemeenschappen vanaf augustus 2013 hun traditionele zelfverdedigingsmilities nieuw leven in. Die groepen groeiden snel in aantal en organiseerden zich steeds beter. Ze kregen de steun van voormalige soldaten van het Centraal-Afrikaanse leger (FACA) en getrouwen van de voormalige president Bozizé. De anti-Balaka (van anti-balle-AK47) beweging was een feit.

De anti-Balaka verdreef de Seleka naar het noorden en het oosten van het land. Onder internationale druk ontbond Djotodia de Seleka formeel in september 2013.

De ongecoördineerde zelfverdedingsgroepen die onder de gemeenschappelijke naam anti-Balaka vochten, bestonden voornamelijk uit de christelijke bevolking van de CAR. Al snel kregen de anti-Balaka-aanvallen en -confrontaties een sectair karakter. Er kwam een golf van geweld tegen de moslimbevolking. De hele moslimbevolking werd ervan verdacht Seleka te zijn of medeplichting aan hun daden.

Op 5 december 2013 vielen anti-Balaka groepen de hoofdstad Bangui aan. In één dag vielen meer dan 1 000 slachtoffers, voornamelijk moslims. Dit was een keerpunt in het conflict, wat sindsdien een van de bloedigste conflicten in Afrika is. Het land werd meegezogen in een spiraal van geweld met etnische zuivering en dodelijke vergeldingsacties. Duizenden onschuldige mensen werden op wrede wijze mishandeld of vermoord op basis van hun religieuze achtergrond.

Eind 2013 ontplooiëde Frankrijk een troepenmacht, Sangaris, om de burgerbevolking te beschermen tegen het geweld. President Djotodia en premier Tiangaye traden onder internationale druk af in januari 2014. Er kwam een technocratische overgangsregering onder leiding van Catherine Samba-Panza. In september 2014 namen de Verenigde Naties de vredeshandhaving over van de MISCA-troepen van de Afrikaanse Unie.

Het jaar 2014 bleef echter getekend door geweld. De internationale gemeenschap en de overgangsregering deden pogingen om de burgerbevolking te beschermen terwijl het grondgebied de facto verdeeld geraakte in gebieden onder controle van de ex-Seleka of de anti-Balaka, met een conflictgevoelige breuklijn doorheen het centrum van het land.

In het noordoosten van het land begonnen de Seleka zich te hergroeperen. Ze herdoopten zich tot Front Populaire pour la Résistance de la Centrafrique (FPRC) onder het de facto leiderschap van Nourradine Adam. De verdeeldheid in de leiding van de FPRC nam echter toe na meningsverschillen over het staakt-het-vurenakkoord gesloten in Brazaville. Het vertrek van Fulani en Arabische bevelhebbers uit de coalitie liidden een verdere versplintering in van de coalitie, die sindsdien vaak de ex-Seleka wordt genoemd. Ook de anti-Balaka versplinterde in verschillende coalities, elk met hun eigen bevelhebber en gecontroleerde zone. De verschillende groeperingen en hun bevelhebbers worden uitgebreid gedocumenteerd in een IPIS publicatie over conflictmotieven in de CAR.¹

2015: De weg naar transitie

De aanwezigheid en de acties van de Franse Sangaris-troepen en de VN-vredesmacht brachten in de lente van 2015 de eerste voorzichtige tekenen van meer veiligheid.

In januari 2015 startten in Nairobi controversiële onderhandelingen tussen de harde kern van de ex-Seleka en de anti-Balaka militanten. Die onderhandelingen leverden weinig op. In mei 2015 volgde een verzoeningsconferentie, het Bangui Nationale Forum. Het Forum mondde uit in de aanvaarding van een Pact voor Vrede, Nationale Verzoening en Heropbouw en de ondertekening van een akkoord over ontwapening, demobilisatie, rehabilitatie en repatriëring (DDRR) voor 10 gewapende groepen². Het akkoord gaf een nieuwe impuls aan de politieke transitie. Er kwam een referendum over de grondwet en de lang aangekondigde presidents- en parlementsverkiezingen werden voorbereid.

De veiligheidssituatie verslechterde echter aanzienlijk vanaf einde september tot midden oktober 2015. Uitbarstingen van geweld in Bangui deinden uit naar de provincies, gevoed door een groeiende afkeer van de internationale troepenmacht en de transitie-overheden. De beschuldigingen van seksueel misbruik door peacekeepers versterkten die afkeer. Anti-Balaka en ex-Seleka facties verzamelden zich om een mars op de hoofdstad te houden. Ze werden gestopt door de internationale troepen nog voor ze Bangui bereikten. Niettemin leidde het tot nieuwe uitbarstingen van geweld in Bangui met een zware tol: tegen 16 oktober waren er 80 doden gevallen, werden 20 NGO gebouwen en hun personeel aangevallen en was er een stroom op gang gekomen van 20 000 ontheemden en vluchtelingen.

2016: Een nieuw tijdperk?

Ondanks het geweld in september en oktober verliep de stembusgang voor de eerste ronde van de presidents- en parlementsverkiezingen eind 2015 zonder grote incidenten. De voorbereiding van de tweede ronde van de verkiezingen begin 2016 bracht zelfs stabiliteit in grote delen van het land. Het staatsgezag herstelde zich in sommige streken, vooral in het westen.

De CAR werd opnieuw toegelaten tot de Afrikaanse Unie en de Organisation internationale de la Francophonie. Tevens werd het embargo op diamanten uit de CAR in het Kimberley Proces gedeeltelijk opgeheven.

¹ Weyns, Y., Hoex, L. Hilgert, F. en Spittaels, S., *Mapping conflict motives: Central African Republic*, November 2014

² Front Populaire pour la Renaissance de la Centrafrique (FRPC), the Rassemblement Patriotique pour le Renouveau de la Centrafrique (RPRC), the Union des Forces Républicaines Fondamentales (UFRF), the Seleka Rénovée, the Mouvement des Libérateurs Centrafricains pour la Justice (MLCJ), the Coordination des ex-combattants Anti-Balaka, The Unité du Peuple Centrafricain (UPC), Révolution et Justice, and Unité des Forces Républicaines. The Front Démocratique pour le Progrès de la Centrafrique (FDPC) tekenden niet.

Ondanks oproepen van militante rebellengroepen om de transitieperiode te verlengen en het land op te delen, en ondanks de logistieke beslommingen waarmee de verkiezingen gepaard gingen, werd Faustin Touadera in april 2016 verkozen tot president.

De relatieve vrede bleef echter niet duren. In juni 2016 braken nieuwe gevechten uit in Bangui en in het noordwesten en het westen van het land. De gewapende groepen in de provincies ontwapenden slechts mondjesmaat en geraakten meer en meer betrokken bij conflicten over grondgebied en tegenstrijdige economische belangen. Etnische grieven staken opnieuw de kop op. Naast de directe confrontaties teisterden anti-Balakamilities het land ook met banditisme. In het migratieseizoen leidde dit bijvoorbeeld tot confrontaties met de nomadische herders.

muzikanten bij de verkiezingen (Foto IPIS, 2015)

Het dodelijk geweld in het noorden en het centrum van het land is de voorbije maanden opnieuw toegenomen. Het geweld eist ook z'n tol bij humanitaire organisaties, met aanvallen van gewapende groepen op hulpkonvooien en op vluchtelingenkampen in Bamabari en Kaga-Bandoro.

Het lijkt er echter op dat het geweld geen directe bedreiging vormt voor de zittende autoriteiten in Bangui. Ex-Selekafacties zijn verdeeld over economische en etnische breuklijnen. Het is daardoor onwaarschijnlijk dat ze zich kunnen organiseren in een noemenswaardige coalitie tegen de internationale troepen en de zittende autoriteiten. Bovendien zou zo'n coalitie weinig steun genieten van de buurlanden. Het toenemende geweld is niettemin een test voor de regering en de VN om de veiligheid te garanderen.

Grote delen van het land blijven onder de controle van gewapende groepen die bovendien aanzienlijke inkomsten putten uit de overvloedige natuurlijke rijkdommen. De crisis is verre van voorbij: zo zijn er bijvoorbeeld de gewapende groepen die zich onvoldoende beloond voelen voor hun steun aan het presidentschap van Touadera, er zijn de pogingen van Nourredine Adam om ex-Selekagroepen rond zich te verzamelen en er zijn de toenaderingen tussen de oude getrouwen van Bozizé. Veel zal afhangen van de capaciteit van de internationale gemeenschap om samen met de regering stabiliteit en vrede te brengen met onder meer hervormingen in de veiligheidssector en ontwapening, demobilisatie, herintegratie en herstel (DDRR). Om de crisis op te lossen blijft het cruciaal om de motieven en drijfveren van de gewapende groepen en de conflictdynamieken te herkennen en te onderscheiden.

De gewapende groepen betrokken bij het conflict in 2013 en 2014 zijn nog steeds actief. Gebeurtenissen tijdens en na deze periode hebben er echter toe geleid dat machtsverhoudingen, relaties tussen groeperingen en politieke belangen verschoven zijn.

Het conflict wordt vandaag gekenmerkt door steeds wisselende machtsverhoudingen tussen verschillende gewapende groepen uit binnen- en buitenland. Terwijl het oosten van het land ten prooi valt aan de roofzucht van het Lord Resistance Army (LRA) en de Soedanese stropersbendes, ontstaan in het westen nieuwe gewapende groepen als reactie op de afpersingen door ex-Seleka en anti-Balaka.

3. Gewapende actoren in de CAR: een versnipperd beeld

De CAR telt sinds lange tijd een groot aantal gewapende groepen met verschuivende loyaliteiten en conflicten die zich afwisselend lokaal afspeelden of gericht waren tegen de centrale regering. Uit die groepen kwamen de meeste strijders die betrokken waren bij de staatsgreep in 2013.

De Seleka rekruteerden uit groepen als de *Union des Forces Democratiques pour le Rassemblement* (UFDR), de *Convention des patriots pour la justice et paix* (CPJP), het *Front Populaire pour le redressement* (FPR) en de *Mouvement des libérateurs centrafricains pour la justice* (MLCJ).

Hoewel de ex-Seleka en de anti-Balaka, en alle aan hen gerelateerde troepen de dominante actoren blijven in het conflict in de CAR, zijn ook een aantal andere ongebonden groepen het vermelden waard. In dit versnipperde landschap hebben de Centraal-Afrikaanse autoriteiten de moeilijke opdracht om al deze verschillende groepen te ontwapenen, te demobiliseren en te streven naar herintegratie in de maatschappij.

Ongebonden gewapende groepen

Het *Front démocratique du peuple centrafricain* (FDPC) van Abdoulaye Miskine ontstond uit de oppositie tegen de Bozizé regering in 2004. Ze sloten zich kortstondig aan bij de Seleka in 2012 maar tegengestelde politieke en territoriale belangen leidden al snel tot hun afsplitsing. Ook na de arrestatie van Miskine in 2014 in Kameroen – gevolgd door zijn vrijlating en zijn ballingschap in Brazzaville – bleef de FDPC actief in en rond Nana-Mambere in het westen van de CAR. De aanvallen van de FDPC in 2015 op de voornaamste bevoorradingsroutes naar Bangui leidden tot stakingen van vrachtwagenchauffeurs in Kameroen en belemmerden de moeizame economische heropleving van de CAR. De onveiligheid op de weg en de ontvoeringen waaraan de FDPC zich schuldig maakte, vormden in 2015 een grote bedreiging voor de veiligheid in de CAR. Vandaag is de groep minder actief, mede door verhoogde beveiliging in de dorpen en de groei van de Ndale Brother anti-Balakafactie. Die factie ontstond als reactie op FDPC's afpersing en hun beroving van de goudmijnen. De FDPC is wel blijven onderhandelen over de vrijlating van gijzelaars. Sommige FDPC elementen hebben interesse getoond in DDR, anderen zouden hun leider hebben vervoegd in Congo-Brazzaville.

Sinds de staatsgreep van 2013 zijn ongebonden gewapende groepen met wisselende intensiteit actief in het westen van de CAR. Ze ontstonden in reactie op het geweld en de wreedheid van zowel Seleka als anti-Balaka groepen. Armel Sayo's *Révolution et Justice* (RJ) bijvoorbeeld profileerde zich bij zijn oprichting in december 2013 als antwoord op het geweld van Seleka en Fulani in het noordwesten van de CAR. De groep rekruteerde uit de voormalige strijders van het *Armée Populaire pour la restauration de la démocratie* (APRD).

Hoewel ze begin 2014 terrein wonnen, is de RJ in 2016 gereduceerd tot een kleine partner van de ex-Seleka *Mouvement Patriotique pour le Centrafrique* (MPC) van Alkhatim. Overleven en verrijking lijken nog de enige reden om de groep in stand te houden. In december 2015 werd de Fulani "3R" groep (*Retour, Reclamation and Réhabilitation*) actief in Kouï ten noorden van Bouar onder leiding van Generaal Sidiki. Ze claimden de belangen te verdedigen van de Fulani moslimgemeenschappen die voorheen naar Kameroen waren gevlucht. Ze ondernamen gewelddadige wraakacties tegen veeroof en gijzelnemingen waar juist de Fulani aan ten prooi vielen en waren actief in de strijd tegen de Ndale Brother anti-Balakagroep.

Intussen bood het oosten van het land een toevluchtsoord aan cellen van het Lord Resistance Army en aan Soedanese stroperstroepen. De LRA's *modus operandi* bestaat erin burgers aan te vallen, gijzelaars te nemen en dorpen te plunderen, zonder evenwel geconfronteerd te worden met andere gewapende groepen of de internationale vredestroepen. De LRA activiteit in het oosten nam sinds 2013 geleidelijk aan toe met een piek einde 2015 en februari 2016. Tegen juni 2016 waren er vermoedelijk 4 LRA cellen

actief in het oosten van de CAR. Drie van hen zouden onder het gezag van Kony opereren, en mineralen en ivoor naar hun krijgshoofd in Kafia Kingi doorsluizen. Eén van hen is naar verluidt een splintergroep van de LRA, zonder banden met het LRA leiderschap, die bijgevolg contact vermijdt met andere LRA groepen. Deze splintergroep van Doctor Achaye zou tegenwoordig plunderen om te overleven en lijkt confrontaties met andere gewapende groepen te vermijden om munitie te sparen. Toch wordt deze groep gelinkt aan een aantal uitzonderlijk gewelddadige aanvallen op burgers in het zuiden van het land. In reactie daarop ontstonden zelfverdedigingsgroepen in Rafia, Zemio en Obo.

Ondanks de lokale verschillen kunnen we de gewapende groepen echter nog steeds grof genomen blijven indelen in de (ex)-Seleka en de anti-Balaka. Hoewel de indeling vooral verwijst naar de oorsprong en de aard van die groepen, meer dan naar een gezamenlijke agenda, activiteit of grondgebied, kan ze nog steeds inzicht geven in de conflictdynamiek. Omdat de motieven en daden van deze twee groepen grotendeels de veiligheidssituatie in de CAR bepalen, analyseren we hun motieven en activiteiten hieronder.

Ex-Seleka

De *Seleka* (Sango voor "coalitie") ontstond in 2012 uit 3 verschillende gewapende groepen: 2 splintergroepen van de *Convention des patriotes pour la justice et la paix* (CPJP) -de CPSK van Moussa Dhaffane en de CJP fundamentele van Nouredine Adam- en de *Union des forces démocratiques pour le rassemblement* (UFDR) van Micheal Djotodia. De basis voor de alliantie werd gelegd in augustus 2012, de naam Seleka dook voor het eerst op in september³. Tijdens hun opmars sloten ze verschillende tijdelijke allianties met andere gewapende groepen. Seleka steunde erg op Tsjadische en Soedanese huurlingen.

Betrouwbare cijfers over het aantal strijders van Seleka ontbreken. Bij het offensief begin 2013 op de hoofdstad Bangui werd hun aantal op ongeveer 4000 geschat.⁴

De Seleka organiseerden zich ook politiek met Michel Djotodia als voorzitter en Nouredine Adam als vice-voorzitter bevoegd voor veiligheid en defensie.

Michel Djotodia werd president van de CAR na de staatsgreep in maart 2013. De Seleka-coalitie rukte verder op naar het westen en liet een spoor na van plunderingen en mensenrechtenschendingen.

Op 12 september 2013 ontbond president Djotodia de coalitie onder internationale druk. Hij verklaarde dat het regeringsleger FACA de enige legitieme strijdkracht was, maar bleef ex-Seleka strijders in het FACA integreren en op hoge posten benoemen.

Na de verwoestende anti-Balaka aanval op Bangui en de aankomst van Franse troepen in december 2013 zag Djotodia zich in januari 2014 gedwongen om af te treden. Dat leidde tot de terugtrekking van de meeste ex-Seleka troepen uit Bangui en het westen van het land. Terwijl de politieke vertegenwoordigers van ex-Seleka, zoals Dhaffane, in de hoofdstad bleven om hun engagement te tonen voor het politieke proces trachtten Djotodia en Adam hun positie in de beweging te versterken door aan te dringen op de opdeling van het land. Dat, en de VN sancties tegen beiden, maakte het hen onmogelijk om politieke onderhandelingen te voeren. De eerste barsten in het Seleka-front werden zichtbaar. Persoonlijke ambitie, economische motieven en machtswellust namen de overhand.

Tijdens de Brazaville-onderhandelingen waren er onmiskenbaar spanningen binnen de Seleka en de groep viel verder uiteen. Bevelhebbers werden uit hun leidende rol gezet. De Fulani en Arabische facties verlieten de beweging einde 2014. Vandaag zijn de ex-Seleka nog actief in het centrum, het noorden, het noordwesten en het oosten van het land waar ze territoriale controle proberen te verwerven in een complex geheel van tijdelijke allianties, deals over het verdelen van opbrengsten en gevechten tussen

3 CPJP Centrafrique (persbericht), *communiqué de presse de l'alliance CPSK-CPJP*, 15 september 2012

4 African Union Commission, *Report of the Chairperson of the Commission on the situation in the Central African Republic*, 18 juni 2013, p. 5

eigen facties en met de anti-Balaka. In 2016 was de FPRC van Nourredine Adam de meest prominente en actieve ex-Selekafactie. Meer gematigde facties zijn de MPC van Mahamat Alkhatim, de *Unité du Peuple Centrafricain* (UPC) van Ali Darassa en Zacharia's Damane's *Rassemblement Patriotique pour le renouveau de la Centrafrique* (RPC).

De FPRC bleef samenwerken met de noordelijke MLCP en de CJCP strijders in de provincies Vakaga en Bamingi-Bangoran. Einde 2014 breidde de FPRC zijn aanwezigheid verder uit naar het zuiden en verstevigde het zijn positie in het voormalig RPRC-bastion in Bria, een strategisch belangrijke transitzone met een diamantmijn. Tegen einde 2015 had het zijn hoofdkwartier in Kaga-Bandoro. In 2016 verstevigden de MPC en de UPC hun positie in diezelfde regio. Dit leidde tot confrontaties met de UPC omdat ook Adam zijn positie wilde versterken op strategische plaatsen zoals Mbres, Sam-Oundja, Bria, Bambari en Kaga-Bandoro. Toch ontstonden er strategische allianties tussen Adam en de MPC om zo profijt te kunnen halen uit de belangrijkste sites.

De MPC groeide in 2015 van een beweging met een honderdtal aanhangers uit tot een groep met naar schatting 600 strijders. De MPC won ook terrein in de grensstreek met Tsjaad van Bamingui-Bangoran tot Paoua en Pougol. De MPC rechtvaardigde de uitbreiding richting het noorden met de nood om de Arabische moslims en de Fulani in de regio te beschermen, terwijl hun westelijke aanwezigheid baat had bij de coalitie met RJ. Met RJ voerde de MPC gezamenlijke operaties uit, onder meer in de strijd tegen de anti-Balaka.

De UPC vormde in Bambari en omstreken de belangrijkste groep. Hun invloed breidde uit naar het zuiden en het oosten van het land. Dankzij de controle over de stad Bema en de smokkelroutes naar DRC, verwierf de UPC ook de controle over de handel in Ouaka. In Bria en omstreken sloot de UPC informele deals met andere ex-Seleka zoals de RPRC en de FPRC. De voorbije maanden echter liepen de spanningen tussen deze en andere ex-Seleka facties op. In november 2016 leidde dit tot gevechten in Bria. De FPRC stuurde een persbericht uit om aan te kondigen dat ze de UPC zouden verdrijven uit Bria, Ippy en Bambari. Het persbericht leidde tot gerichte aanvallen op Fulani-gemeenschappen rondom Bria. De RPRC- en FPRC-bevelhebbers zouden een etnische rethoriek hanteren waarin ze de Fulani-gemeenschappen dicht bij de UPC misprijzend omschrijven als "vreemdelingen".

Anti-Balaka

De anti-Balaka vinden hun oorsprong in zelfverdedigingsgroepen, die eeuwen geleden ontstonden toen slavenhandelaren plunderend door de CAR trokken. Ook in de jaren daarna bleven deze zelfverdedigingsgroepen bestaan op lokaal niveau, waar ze zich organiseerden in de strijd tegen criminele bendes (*zaraguina*) en gewapende nomadengroepen. Oorspronkelijk bestonden de anti-Balaka zelfverdedigingsgroepen zowel uit christenen, moslims en animisten.

In een reactie tegen het geweld van de Seleka, begonnen de zelfverdedigingsgroepen zich vanaf augustus 2013 te organiseren en rekruteerden jonge mannen die te lijden hadden onder het Seleka geweld. De anti-Balaka groeiden snel in aantallen: lagere officieren van het regeringsleger van Bozizé en lokale zelfverdedigingsgroepen sloten zich aan.

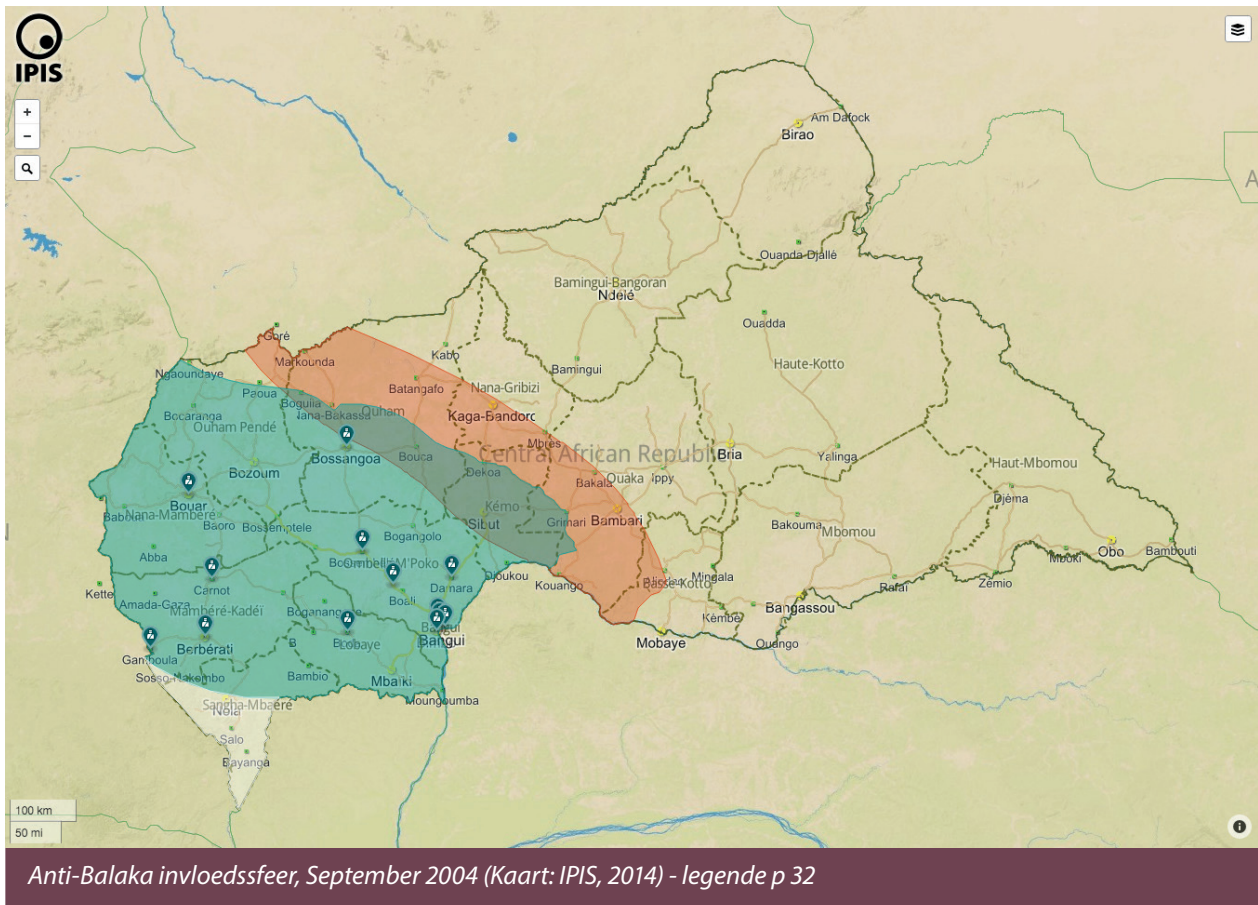
Terwijl de anti-Balakabeweging rondom Bangui enige structuur kreeg, bleef de militia in het westen een losse coalitie van gewapende groepen met lokale commandanten, zonder politieke leiding. In Bangui profileerden Patrice-Edouard Ngaïssona en Thierry Lebene - "Colonel 12 puissances" – zich als politieke en militaire leiders. Ten zuidwesten van Bangui opereerden de anti-Balaka onder het gezag van Joachim Kokaté en later van Sébastien Wenezoui. Er waren echter veel spanningen en onenigheden tussen de verschillende anti-Balaka facties in Bangui, en daarbuiten.

Het is moeilijk in te schatten hoeveel strijders de anti-Balaka beweging in 2013 en 2014 telde omdat een groot deel van de strijders slechts occasioneel betrokken raakte bij de gevechten. Dorpelingen sloten zich bijvoorbeeld alleen tijdelijk aan als er aanvallen gepleegd werden in hun dorp. Cijfers over hun aantallen

varieerden daarom enorm: BINUCA sprak in juni 2014 van 50 000 tot 70 000 mannen die in aanmerking kwamen voor ontwapening, demobilisatie en reïntegratie (DDR).⁵ Dit aantal is inclusief de tijdelijke strijders, die zich slechts aansloten als de mogelijkheid zich voordeed. In oktober 2014 schatte het VN expertenpanel het aantal anti-Balaka strijders die een bedreiging bleven vormen voor de veiligheid op 1500⁶, dit cijfer weerspiegelt een realistischer beeld van de harde kern van de anti-Balaka.

Bij een grondig voorbereid anti-Balaka offensief op Bangui op 5 december 2013 waren zowel zelfverdedigingsmilities als volgelingen van Bozizé betrokken. Dat offensief was een sleutelmoment in het conflict en de start van een golf van geweld in het hele land. Binnen drie weken vielen er meer dan 1000 doden en duizenden slachtoffers.⁷ In diezelfde periode vormde zich ook een anti-Balaka militie met soldaten van het regeringsleger FACA en de presidentiële garde van Bozizé die gevlucht waren naar Kameroen en van daaruit aanvallen inzetten op de Seleka. In januari 2014 verwierven ze volledige controle over verschillende strategisch belangrijke grensposten tussen de CAR en Kameroen.

Ook na het aftreden van president Djotodia in januari 2014 bleven anti-Balaka groepen moslim- en Peuhlgemeenschappen aanvallen, vaak op extreem gewelddadige wijze. In het jaar 2014 waren de anti-Balaka actief in Bangui en in het westen en oosten van het land.

Met het vertrek van een belangrijk deel van de moslimgemeenschap en de Seleka uit het westen van de CAR, zijn de oorspronkelijke beweegredenen van de anti-Balaka groepen minder tastbaar geworden. Desalniettemin zijn anti-Balaka facties actief gebleven in west- en centraal CAR. De meesten richten zich nu op banditisme, plundering en andere criminele activiteiten. Dit is niet alleen zeer problematisch voor de lokale gemeenschappen, maar ook voor humanitaire hulpverleners. Vooral in het noordwesten en centraal CAR hebben anti-Balaka groepen dodelijke aanvallen gepleegd op humanitaire hulpverleners en internationale troepen.

5 IPIS interview met het hoofd van de DDR/SSR sectie van Binuca

6 UN Panel of experts on the Central African Republic, *Final Report*, S/2014/762, 29 oktober 2014, p.2

7 FIDH, *They must all leave or die*, Juni 2014, p8

Sommige anti-Balaka groepen hebben hun wapens neergelegd en hun oude activiteiten op het land, mijnen of in de dienstverlening opgepakt. Maar zolang intercommunale spanningen blijven sluimeren, blijft er een risico bestaan dat ze zich opnieuw bij de anti-Balaka aansluiten. Een voorbeeld hiervan zijn de aanvallen op moslims in Berberati en Sosso Nakombo tussen april en juni 2016 na de spontane terugkeer van vluchtelingen, deels door de gedeeltelijke opheffing van het Kimberley Process embargo, in zuidwest CAR. Deze aanvallen zouden zijn gepleegd door jongeren die in het verleden waren aangesloten bij de anti-Balaka en nu werden opgestoot door lokale koopmannen die een belang hadden bij het voorkomen of vertragen van

(Foto: Peer Schouten)

de terugkeer van moslimdiamanhandelaren. Omdat het merendeel van de vluchtelingen na deze aanvallen weer uit west CAR zijn vertrokken naar het veiliger Kameroen, gaf dit de duidelijke boodschap dat de gemeenschappen ter plaatste niet klaar waren voor verzoening. Deze precaire situatie van een anti-moslim sentiment gecombineerd met het grote aantal moslimvluchtelingen die in Kameroen wonen wachtend op het moment terug te keren, wordt nog problematischer doordat (voormalige) anti-Balaka vertegenwoordigd zijn in lokale staatsdiensten, zoals de Gendarmarie en het leger FACA.

Er zijn ook verscheidene gevallen bekend waarbij de anti-Balaka moslimgemeenschappen aanvielen uit puur opportunisme. De lokale bevolking zag hier economische kansen met het aanvallen van huizen en winkels en het overnemen van een deel van de handel door de verminderde concurrentie. Het is belangrijk dat de overheid en de internationale gemeenschap bij hun inspanningen voor nationale verzoening, wederopbouw en DDR rekening houden met deze economische en opportunistische belangen van de anti-Balaka.

Op een politiek niveau, heeft de nabijheid van anti-Balakagroepen bij de hoofdstad DDR relatief toegankelijk gemaakt. Zo nemen sommige anti-Balaka groepen al deel aan voorbereidingen op het DDR programma, bijvoorbeeld in bouwprojecten.

De vertegenwoordiging van de anti-Balaka leiders in de politieke staatsinstellingen blijft echter zorgen baren. Zo werden begin van dit jaar minimaal drie anti-Balaka leiders verkozen in de Nationale Assemblée en kreeg de prominente anti-Balaka leider Maxime Mokom in juni 2016 een aanstelling bij de Nationale Politie. Dat de nieuwe regering grotendeels de voormalige politieke elite onder Bozizé heeft gerecycleerd dwarsboomt niet alleen pogingen tot nationale verzoening, het heeft ook tot gevolg dat er een nog grotere vervreemding is gekomen van ex-Seleka fracties tot de huidige regering.

In sommige gevallen hebben de actieve anti-Balaka groepen geen enkele link met de leiders in Bangui. In andere gevallen zijn die er wel, maar omdat het leiderschap in Bangui gebroken is, geeft dit deze groepen nog steeds geen gestructureerde hiërarchie. Belangrijke leiders in Bangui zijn Maxime Mokom, Edouard Ngaissona, Joachin Kokate en Sébastien Wenezoui. Maar net zoals met de ex-Seleka, hebben onderhandelingspogingen duidelijk gemaakt hoe verschillend de agenda's van deze leiders zijn. Het resultaat is een gebroken leiderschap, waarbij de strijd tussen verschillende anti-Balaka groepen zowel op lokaal niveau als in de hoofdstad plaatsvindt. Bijvoorbeeld, in Bambari vechten drie rivaliserende anti-Balakagroepen om de macht naast de UPC. Dit leidde tot de onwaarschijnlijke alliantie tussen de anti-Balakagroep van Ngaissona en de UPC, die de onafhankelijke groep "Fally" als gemeenschappelijke vijand bestempelden.

Conflictmineralen in de CAR

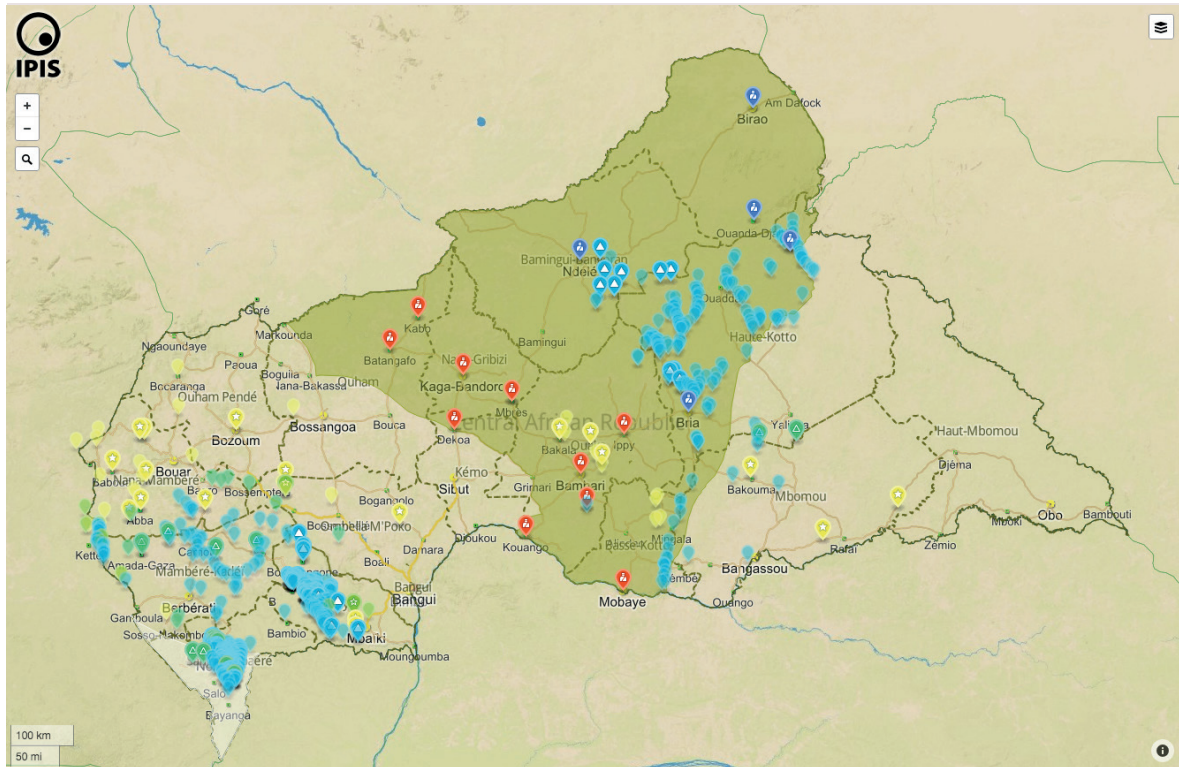
Diamantmijn CAR (Foto: IPIS)

Exploitatie van mineralen was bij het uitbreken van de crisis in de CAR een belangrijk element in het conflict. De jacht op en handel in goud en mineralen door gewapende groepen heeft altijd een rol gespeeld in de ontginningsector in de CAR, vooral in het centrum en het oosten.

De internationale gemeenschap worstelt al sinds 2000 met het verband tussen conflict en ontginning van natuurlijke rijkdommen. Initiatieven zoals het Kimberley Process (KP) voor diamanten en de *OECD Guidance for Responsible Supply Chains of Minerals* (in het bijzonder het supplement over goud) proberen de relevante actoren houvast te bieden om zich ervan te kunnen verzekeren dat ze met hun activiteiten geen gewapende groepen financieren. Tot vandaag de dag blijft de effectiviteit van die initiatieven echter beperkt. Dat is deels te wijten aan het gebrek aan politieke wil van invloedrijke spelers maar ook aan praktische uitdagingen inherent aan de structuur van globale toeleveringsketens en de realiteit van de controle over artisanale productie op het terrein.

Het afremmen van de stroom conflictdiamanten uit de CAR

In 2003 trad de CAR toe tot het Kimberley Process (KP). Het KP certificeringssysteem werd in het leven geroepen om consumenten de garantie te bieden dat hun aankopen niet bijdragen aan de financiering van gewapende groepen. Het systeem is gericht op de export en wil verhinderen dat ruwe diamanten in de diamantketen terechtkomen.

Artisanale diamant- en goudmijnen, seleka-zone (kaart IPIS, 2014) - legende p 32

Met de opmars van de Seleka eind 2012 verhoogde het KP de waakzaamheid over de ongeoorloofde instroom van diamanten in de toeleveringsketen door Seleka-elementen. Na de staatsgreep in maart 2013 kwam er in mei van dat jaar een embargo op de uitvoer van diamanten uit de CAR.

De crisis, het embargo en de daaruit voortvloeiende val in productie en prijzen betekenden voor veel mijnwerkers in het westen van het land een groot inkomensverlies. Velen van hen weken daarom uit naar de goudsector. De stroom van ongeoorloofde diamanten uit het door Seleka gecontroleerde oosten van het land naar de buurlanden was moeilijk in te dammen. Wie in de CAR legaal handel in diamanten probeerde te voeren was daardoor erg benadeeld. Illegale handelaars die wel bereid waren om met gewapende groepen in zee te gaan konden onder de prijs verkopen en bleven een markt vinden.

Einde 2014 en begin 2015 werd duidelijk dat er in bepaalde diamantgebieden, mits een goed beheer, toch een gecontroleerde handel mogelijk moest zijn zonder het conflict aan te scherpen. Het KP vaardigde daarom een administratieve beslissing uit die de export toelaat van diamanten uit "compliant zones". Deze beslissing kwam er samen met een kader om op het niveau van de sub-prefecturen te bepalen welke zones daarvoor in aanmerking zouden komen.

De criteria daarvoor zijn de volgende:

1. de zones moeten onder controle staan van de regering
2. er mag geen systematische activiteit zijn van gewapende groepen met impact op de diamantproductie en -handel
3. en de veiligheidssituatie moet vrij verkeer van goederen en mensen toelaten.

In juni 2016 mochten diamanten uit de sub-prefectuur Berberati opnieuw verhandeld worden. In 2016 verklaarde de KP dat ook de sub-prefecturen Boda, Nola en Carnot aan de normen voldeden.

4. Gewapende groepen en hun motieven

Ex-Seleka

Politieke grieven

Tijdens hun opmars naar Bangui in december 2012 motiveerde de Seleka-coalitie haar acties vanuit de nood aan politieke hervormingen. De Seleka verweten het regime van Bozizé een gebrek aan respect voor gesloten vredesakkoorden, een totaal gebrek aan goed bestuur en een structurele uitsluiting van de bevolking in het noordoosten van het land. Ze beschuldigden het Bozizé-regime van zware mensenrechtenschendingen. Ze vroegen ook financiële compensatie voor strijders die in 2003 aan de zijde van Bozizé hadden gevochten en daarvoor niet waren beloond. Daarnaast eisten ze de onmiddellijke en onvoorwaardelijke teruggave van diamanten, goud en andere opbrengsten van plunderingen in 2008, toen Bozizé's neef ambtenaren en soldaten naar de mijnstreken stuurde om diamanten te confisceren, licenties in te trekken en de handel over te nemen zodat die grotendeels in handen kwam van handelaars dicht bij het regime (operatie Closing Gate).

Ondanks de verwijten aan Bozizé slaagden de Seleka er tijdens hun korte regeerperiode niet in om wetgeving aan te nemen over sociaal-economische kwesties of goed bestuur. Integendeel, ze maakten zich schuldig aan mensenrechtenschendingen, corruptie en plunderingen. De structurele uitsluiting van de noordelijke en oostelijke provincies kwam opnieuw aan bod in april en mei 2016 in gesprekken met de Touadera-administratie. De ex-Seleka legden het gebrek aan basisvoorzieningen en infrastructuur in de noordelijke en oostelijke provincies op tafel. Ook deden ze hun beklag over het gebrek aan politieke vertegenwoordiging van de moslims –en hun eigen facties- in die gebieden.

Religieuze grieven

Initieel verwezen de Seleka niet naar religieuze motieven in hun verzet tegen het regime. Tijdens de vredesgesprekken in Libreville kwam het thema van discriminatie tegen moslims wel aan bod maar de rebellie werd nog niet religieus gekaderd. Gaandeweg echter werden niet-moslims steeds meer geïsoleerd. Volgens het Bureau Intégré des Nations Unies pour la consolidation de la paix en République centrafricaine (BINUCA)⁸ waren verschillende aanvallen van Seleka specifiek gericht op niet-moslims, hoewel de moslimbevolking niet geheel gespaard bleef.

De schaal waarop christenen werden geïsoleerd nam toe nadat de anti-Balaka actief werden⁹. De strijd tegen discriminatie van moslims kwam steeds meer op de voorgrond als conflictmotief naarmate het geweld tegen burgers toenam. Meer en meer verwezen de Seleka bevelhebbers, waaronder 'generaal Arda Hakoum' en Nouredine Adam, naar het idee om het land op te delen om de moslimbevolking te beschermen¹⁰.

Honger naar macht

Of de Seleka-leiders al van bij het begin een staatsgreep wilden plegen is niet helemaal duidelijk. Dat ze president Bozizé wilden verdrijven was dat wel. Het wantrouwen tegen de bereidheid van president Bozizé om het vredesakkoord van Libreville uit te voeren en het militaire overwicht van de Seleka tegenover het regeringsleger FACA maakten dat de Seleka zich richtten op Bangui.

Er was echter meer aan de hand: van zodra de Seleka de macht grepen veranderden ze hun methode van oorlogvoeren vrij drastisch van vrij gerichte aanvallen tot roofzuchtig geweld. Die ommezwaai was een eerste indicator dat de ambities van de rebellen verder gingen dan enkel het destabiliseren van Bozizé.

8 BINUCA, de *peacebuilding mission* van de Verenigde Naties, opgezet in 2010 als opvolger van BONUCA dat al sinds 2000 aanwezig was in CAR

9 Amnesty International, *Ethnic cleansing and Sectarian killings in the CAR*, February 2014, p.19

10 H.Février, *Centrafrique: menace de partition?*, TV5 Monde, 25 décembre 2013

Daarnaast waren er geledingen in de coalitie die een graantje wilden meepikken van de oorlogsbuit na het aftreden van Bozizé.

Natuurlijke rijkdommen

Van zodra de Seleka Bangui hadden veroverd, veranderde de conflictdynamiek. Hoewel er sprake was van plunderingen waren de aanvallen van de Seleka tijdens hun opmars naar de hoofdstad vooral gericht op strategische doelwitten en op het verwerven van voedsel, voertuigen en benzine om hun oorlogsinspanningen te ondersteunen.

Na de staatsgreep begon het plunderen, vooral in Bangui en het westen van het land. Seleka-elementen – hier vooral Tsjadische en Soedanese huurlingen, FPR leden en voormalige bevrijders – maakten zich schuldig aan plundering, geweld, verkrachting en afpersing. Alleen al voor april 2013 maakte de VN melding van 28 burgerdoden en 57 gewonden¹¹.

In het oosten van het land werd de artisanale mijnbouw een lucratieve bron van inkomsten voor de Seleka-milities via parallelle taxatie, de verkoop van vergunningen, de handel en smokkel van diamanten en de prefinanciering van mijnactiviteiten. De Seleka verwierven de controle over alle oostelijke diamantmijnen tijdens hun offensief in december 2012. De troepen bestonden hoofdzakelijk uit strijders van UFDR en CPJP die de mijnsector al kenden. De Seleka namen de controle over van de mijnadministratie. De controle over de mijnen in het oosten bleef behouden tot september 2013, toen de Seleka-Minister van Mijnen maatregelen nam om de uitsluiting uit het KP (sinds mei 2013) ongedaan te maken. Daarna onthielden de inmiddels ex-Seleka zich meer en meer van taxatie en trokken ze zich gedeeltelijk terug uit de mijnsites. De officiële mijnautoriteiten waren inmiddels echter teruggekeerd naar Bangui en de mijnbrigades van de gendarmerie kregen geen vat op de mijnen door een gebrek aan middelen en de aanhoudende onveiligheid. Daardoor bleven hele diamant- en goudproducerende regio's de facto onder controle van de ex-Seleka.

Artisanale diamant- en goudmijnen, Seleka-zone

11 UN, *Report of the Secretary-General on the situation in the Central-African Republic*, S/2013/470, 4 August 2013, p11

President Djotodia en Minister van Mijnen Herbert Djono omzeilden tijdens hun korte regeerperiode de officiële procedures om mijnconcessies toe te kennen. IPIS heeft vastgesteld dat een aantal van die decreten nooit werden overgemaakt aan de administratie en verdwenen zijn uit het presidentieel archief.¹²

In vergelijking met het oosten bleef de controle over mijnactiviteiten in het westen beperkt. (Ex-) Seleka-lities in het westen maakten zich op grote schaal schuldig aan plundering en afpersing. De verklaring voor dit verschil in dynamiek is deels te vinden in de samenstelling van de (ex-)Seleka in het westen met veel meer buitenlandse strijders in hun rangen die op korte termijn hun deel van de oorlogsbuit wilden innen.

Een aantal ex-Selekagroepen waaronder FPRC, RPRC en UPC verzekerden zich in het centrum en het oosten van het land van inkomsten uit illegale handel in goud en diamanten. En hoewel andere groepen hun controle over de productie en handel van mineralen nauwelijks betwistten, waren de mijnsites toch een aanleiding voor zowel deals over de opbrengsten als conflicten tussen de ex-Seleka groepen onderling. De controle over de mijnen was ook een motief voor territoriale expansie. In 2014 bijvoorbeeld kwamen de FPRC en de UPC opnieuw naar de diamantmijn van Bria, hoewel die stad voorheen bijna exclusief gecontroleerd werd door de RPRC. Terwijl de FPRC de diamantmijnen in Ndele, Sam-Oundja en Bria controleerde, breidde de UPC haar controle uit over goud- en diamantrijke regio's rondom Kembe en Gambo in het Zuiden. De UPC vestigde zich ook in belangrijke handelsposten zoals Bema, van waaruit diamanten, goud en vee verhandeld werden tegen goederen en wapens uit de Democratische Republiek Congo (DRC). De controle over goud- en diamantstreken verhoogden de spanningen tussen de UPC, FPRC en RPRC en deden het conflict tussen MPC en FPRC in april 2016 opnieuw opblazen.

De ex-Seleka groepen verzekerden hun controle over de exploitatie van de mineralen nog steeds op de inrichting van parallelle mijnadministraties, het heffen van illegale taxatie en op het beveiligen van de goud- en diamantproducenten en -handelaars. Ze lieten zich ook in met afpersing van mijnwerkers, pre-financieringsdeals en het delven van grondstoffen.

De ex-Seleka verrijkten zich echter niet alleen met mineralen. Ook landbouwproducten, vee en olie brachten inkomsten op. De UPC bijvoorbeeld voorziet sinds enige tijd koffie- en suikerhandelaars uit Soedan van beveiliging in en escortes vanuit hun toevluchtsoord Bambari. Ze zijn ook betrokken bij taxatie en overvallen op handelaars aan roadblocks langs de belangrijkste handelsroutes. (zie inzet p 25)

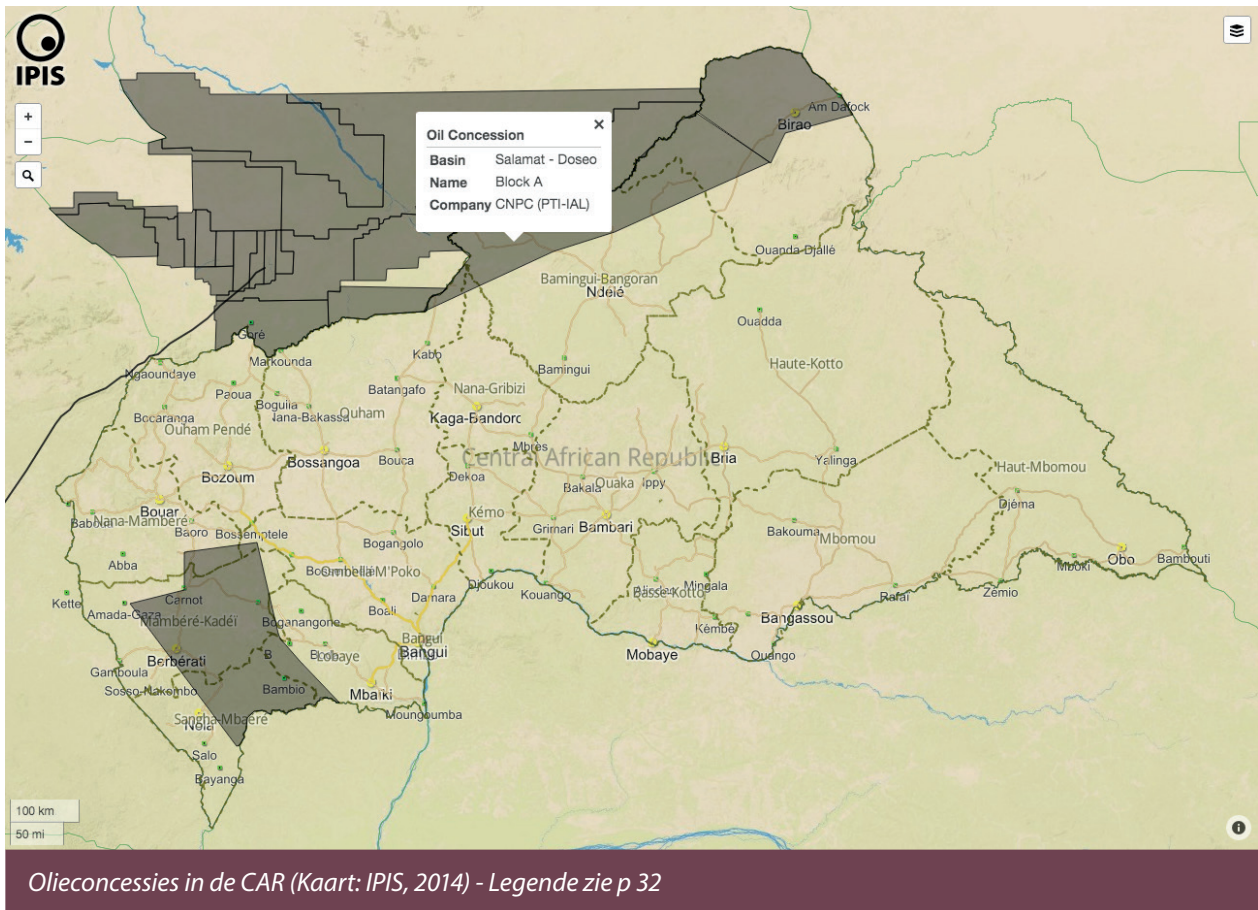
In het noorden van het land zijn de MPC en de FPRC betrokken bij taxatie en beveiligingsactiviteiten in de veehandel, vooral rondom Kabo, een strategische post op herdersroutes tussen de CAR en Tsjaad. De bescherming van moslimherders valt samen met de territoriale expansie van MPC naar het noorden tot Bamingui-Bangoran en naar het noordwesten tot Paoua (Ouham-Pende Prefecture). Dit leidt ook tot confrontaties met lokale anti-Balaka. Het belang van de veehandel is de voorbije 18 maanden sterk toegenomen, en geeft vooral landwaarts aanleiding tot conflicten. Het gevaar bestaat dat de vonk overslaat naar Bangui.

Vrachtwagen met vee (Foto: Peer Schouten)

12 IPIS onderzoek in het presidentieel archief en gesprekken met Global Witness onderzoekers, , Bangui, juli 2014

In 2016 startte het Chinese PTIAL International Petroleum met de exploratie van olievelden ten noorden van het FPRC bastion Ndele. Het bedrijf huurde een private beveiligingsfirma in, FIT protection. In maart 2016 gaf dit aanleiding tot confrontaties tussen de FIT privé-bewakingsagenten en de MPC. FIT betaalde de MPC een afkoopsom van naar verluidt 40 000 USD om een veiligheidsperimeter van 80 km in te stellen. De firma zou echter ook een aantal FPRC strijders hebben ingeschakeld en bewapend om oliewinning te beveiligen. Volgens humanitaire medewerkers had dit tot gevolg dat FPRC die actief waren in Vakaga naar Ndele trokken. Het VN expertenpanel vestigde de aandacht op het feit dat het betalen van gewapende groepen voor veiligheid een schending is van de VN sancties.

Anti-Balaka

Zelfverdediging en verdrijven van Seleka

Het initiële motief van de anti-Balaka beweging was om zich te verdedigen tegen de Seleka en tegen de Tsjadische troepen binnen MISCA die Seleka zouden steunen volgens anti-Balaka. Toen voormalige FACA soldaten en leden van de presidentiële garde zich bij de anti-Balaka voegden, kwam ook de politieke terugkeer van Bozizé op de voorgrond als doelstelling van de beweging.

In de media en in een interview met IPIS, noemden de twee anti-Balaka leiders Wenezoui en Ngaïssona zelfverdediging en het afzetten van het Seleka-regime als drijfveren van hun strijd. Ze legden de nadruk op de noodzaak om de CAR te bevrijden van Tsjadische en Soedanese troepen die het land gijzelen en de bescherming van de christelijke bevolking.¹³

¹³ IPIS interview met Wenezoui, juli 2014; Anti-Balaka, CLPC, *Déclaration des Combattants anti-Balaka relative à la situation sécuritaire en République Centrafricaine*, Bangui, 14 februari 2014

Het argument dat zelfverdediging het voornaamste conflictmotief was, werd steeds minder overtuigend. Naarmate de tijd vorderde, ging de strijd niet meer zozeer over de verdediging tegen Seleka maar voornamelijk over het aanvallen van de gehele moslimpopulatie.

Sociaal-economische motieven en religieuze grieven

De oorspronkelijke motivatie van zelfverdediging ging al snel over in het gewelddadig uiten van diepgewortelde sociaal-economische frustraties en afgunst jegens de moslimbevolking. De christelijke bevolking beschouwde moslims al jaren lang als buitenlanders, ook als ze al generaties lang in de CAR woonden. De strijd tegen Seleka werd zodoende snel uitgebreid tot moslims in het algemeen en een verzet tegen “buitenlanders”.

Sociaal-economische spanningen ontwikkelden zich al decennialang langs religieuze lijnen: sinds de onafhankelijkheid controleerden de moslims immers het merendeel van de handel en de natuurlijke rijkdommen. De religieuze verschillen uitte zich ook in spanningen tussen de nomadische veehouders – veelal Moslims- en de sedentaire – vooral christelijke- landbouwers. Tot 2012 was er ook al sprake van gewelddadige incidenten tussen beide groepen, maar nooit op de gewelddadige schaal van de periode na de machtsovername door de Seleka.

Officieel hebben de anti-Balaka nooit een politiek anti-moslimdiscours gehouden. Uit getuigenissen is echter gebleken dat lokale anti-Balaka leiders zeer extreme en haatdragende taal gebruikten en zeer gewelddadig waren, specifiek jegens moslims. Moskeeën werden met de grond gelijk gemaakt of besmeurd met graffiti. Moslims werden aangevallen tijdens hun vlucht of in de vluchtelingenkampen. Vrouwen werden verkracht, mannen op gruwelijke wijze om het leven gebracht.¹⁴

Alhoewel religieuze motieven niet aan de oorsprong lagen van het conflict, verdiepten ze de breuklijnen in de samenleving en tussen de partijen bij het conflict aanzienlijk.

Het anti-moslimsentiment speelde ook een rol bij aanvallen die in eerste instantie vooral opportunistisch leken. Lokale gemeenschappen, in meer of mindere mate gelieerd aan anti-Balaka, plunderden de huizen, winkels etc. van hun voormalige burens. In sommige gevallen werden deze plunderingen zelfs gesteund door de lokale administratie. In Carnot bijvoorbeeld, riep de lokale administratie de bevolking in eerste instantie op tot het bezetten van de leegstaande huizen om verval te voorkomen. Dit veranderde echter al snel in het toewijzen van eigendomstitels aan de bezetters van de huizen, wat tot vandaag een hindernis is in het verzoeningsproces op lokaal niveau.

Het diepgewortelde wantrouwen, soms zelfs haat, op lokaal niveau tegen de moslimbevolking blijft in 2016 een groot probleem in het westen van de CAR. Verzoeningspogingen zijn moeilijk omdat de moslimbevolking zo goed als verdwenen is. De enige moslims die nog in deze regio komen zijn de rondtrekkende moslimveehouders en de Moslimenclaves verspreid over het land. Maar ook in de enclaves neemt de moslimbevolking af omwille van de zware levensomstandigheden en de geringe bewegingsvrijheid buiten de enclaves.

De ogenschijnlijke religieuze wrokgevoelens van de anti-Balaka en de lokale gemeenschappen jegens de moslims in het westen hebben een etnische basis. Zo konden de Gabaya moslimgemeenschappen, die economisch minder actief zijn en meer uiterlijke kenmerken delen met de lokale Christelijke gemeenschappen, onderdrukkingen grotendeels voorkomen en in hun eigen regio blijven. De meer uitgesproken groepen, zoals de Pheul en de Mbororo, waren juist de slachtoffers van onverbidelijke aanvallen.

Deze etnische discriminatie vormt de basis voor de retoriek die Moslims gelijk stelt aan buitenlanders. Om het terugkeren van vluchtelingen veilig te stellen is het cruciaal dat dit etnische probleem erkend wordt. Bijvoorbeeld in Berberati, in de nasleep van gerichte aanvallen op leden van de moslimgemeenschap, beweerden verschillende mensen dat er wel degelijk bewegingsvrijheid was voor de terugkerende

14 Amnesty International, *Ethnic cleansing and sectarian killings in the CAR*, februari 2014.

moslims, maar niet voor de opportunistische buitenlanders die naar Berberati kwamen om te profiteren van de diamant handel.

Politieke agenda

Een deel van de anti-Balaka beweging wilde de voormalige president Bozizé terughalen en herlanceren in de nationale politiek. Bozizé had nauwe banden met de anti-Balaka via de voormalige officieren van FACA, de gendarmerie en de presidentiële wacht die zich hadden aangesloten bij de militia. Hij stond ook dicht bij anti-Balaka leider Ngaïssona. De VN vaardigden sancties uit tegen Bozizé voor zijn vermeende financiële steun aan de anti-Balaka, het vermoeden van oproepen tot geweld tegen Seleka en moslims en het aanmoedigen van de aanval op Bangui op 5 december 2013. De invloed van Bozizé op de anti-Balaka verminderde echter gaandeweg. De anti-Balaka leken, anders dan de Seleka, geen ambitie te hebben om in de regio's die ze controleerden de administratie over te nemen.

Vanaf 2014 werd nationale politieke vertegenwoordiging opnieuw belangrijker voor de anti-Balaka met het oog op de presidentiële verkiezingen aangekondigd voor 2015.

De nabijheid van anti-Balaka leiders tot de politieke elite in Bangui kan bepaalde politieke grieven wegnemen. Met name daar waar aan persoonlijke ambities zijn voldaan – vermoedelijk een belangrijke factor om Maxime Mokom, een Bozizé hardliner, een aanstelling bij de Nationale Politie te geven. Anti-Balaka-aanhangers zullen sommige aanstellingen van hooggeplaatsten onder het Bozizé-regime tot minister in Touadera's kabinet dan ook positief hebben ontvangen.

Hebzucht, opportunisme en overleving

Zoals hierboven beschreven bestaan de anti-Balaka uit een verscheidenheid aan groeperingen, waaronder zelfverdedigingsgroepen, meer politiek gedreven voormalige elementen van de FACA, en criminele bendes. Binnen deze context, en gezien de regelmaat waarmee anti-Balaka activiteiten vooral een crimineel karakter hebben, is het duidelijk dat persoonlijk gewin een van de primaire drijfveren is voor vele groeperingen die onder de anti-Balaka paraplu vallen. Dit bleek onder andere uit het opportunisme dat sommige leden tentoonspreidden tijdens de gebeurtenissen van 2014, waarbij huizen en bedrijven van vervolgde moslimgemeenschappen werden geconfisqueerd. Vele van deze plunderingen en overvallen waren gericht op korte termijn-winst.

Echter, in het westen van de CAR zagen enkele Centraal-Afrikanen, waaronder anti-Balaka, dat het vertrek van lokale moslims uit de hogere echelons van de handel in mineralen een gat achterliet dat zij konden vullen.

Vele anti-Balaka waren voor het begin van de CAR-crisis artisanale mijnwerkers en een aantal van hen is inmiddels teruggekeerd naar hun oude beroep nu een duidelijke vijand ontbreekt. De crisis leidde ertoe dat meer wapens in omloop waren rondom de mijnen, wat op zijn beurt onderlinge conflicten tussen mijnwerkers gemakkelijker deed escaleren, soms zelfs in die mate dat er een beroep gedaan moest worden op de VN om de orde te herstellen.

Andere anti-Balaka lijken erin te zijn geslaagd mijnbouwlicenties te verkrijgen, en zij exploiteren nu de mijnen waarover ze fysieke controle uitoefenen. Zo zou anti-balaka leider Nice Demowance profiteren van een licentie voor een gebied rijk aan goud en diamanten in de Amada Gaza sub-prefectuur, niet ver van de grens met Kameroen.

Bij verschillende goudmijnen eisten de anti-Balaka geld of een percentage van de productie in ruil voor bescherming van de mijn. Er zijn geen indicaties dat de anti-Balaka echt investeerden in exploitatie van goud of diamanten, zelfs niet bij relatief kleine mijnen waar die investeringen direct iets zouden opleveren.

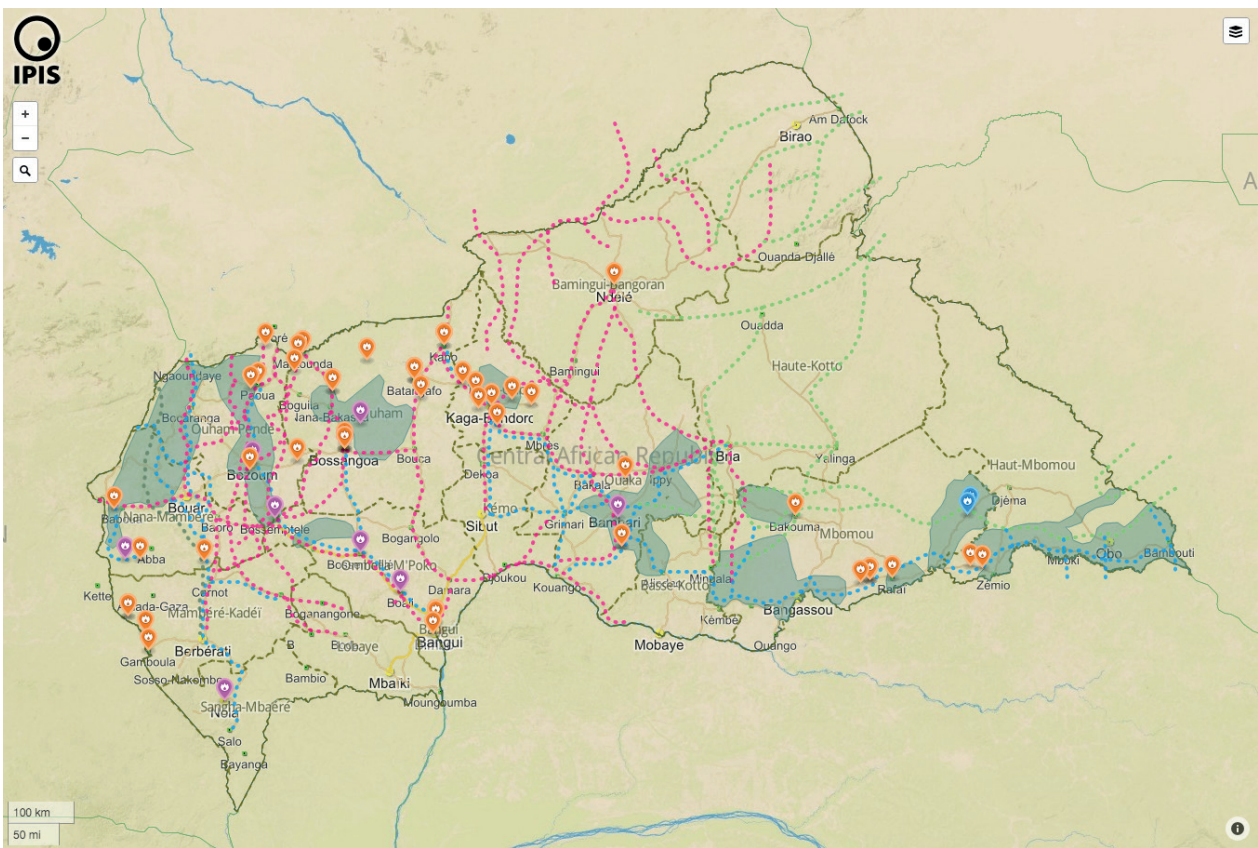
Niettemin lijkt voor een aantal sterkere anti-Balaka groepen de goudhandel de meest rendabele handel in mineralen, die zij ofwel controleren, belasten, of beveiligen. Dit is vooral het geval bij mijnen in het

westen (zoals rond Niem, Abba, Yaloke, Amada Gaza en in de Lobaye prefectuur) en in mindere mate het centrum van het land (zoals tussen Mbres en Bakala).

De anti-Balaka lijken minder dominant aanwezig in de diamanthandel. Hoewel er wel rapporten in 2014 waren van anti-Balaka die artisanale mijnwerkers afpersten en probeerden zich te positioneren als pre-financierders en investeerders. VN-rapporten suggereren dat sommige anti-Balaka getracht hebben licenties te verkrijgen voor diamantexploitatie. Sommige tussenhandelaren waarvan bekend is dat zij hun betrokkenheid bij de diamanthandel hebben gebruikt om de anti-Balaka te financieren tussen 2014 en 2015, zijn nog altijd officieel geregistreerd en actief in en rond Berberati. In 2016 werden zij ervan beschuldigd het heersende sentiment tegen moslims onder de lokale jeugd te gebruiken om deze jeugd aan te sporen tot geweld tegen moslims die terugkeerden naar de regio.

Anti-Balaka richtten zich ook op het roven van vee. In Nana-Mambere bijvoorbeeld stalen ze kuddes vee van de Peuhl gemeenschap. Omdat ze zelf niet vertrouwd waren met veehouderij verkochten ze het vee onmiddellijk waardoor de marktprijs voor levend vee en vlees instortte. Tegen maart 2014 was zo goed als al het vee in de regio gedood, verkocht of over de grens gebracht. Dit soort activiteiten gaat nog altijd door. Zo zou de Manda Kara anti-Balaka substantieel verdienen aan veeroof ten zuid-westen van Liotto in 2015.

Veeroof, gepleegd door anti-Balaka groepen, heeft geleid tot een behoorlijke toename in geweld tijdens het droogteseizoen, wanneer nomadische veehouders op zoek gaan naar weides om hun kuddes te laten grazen. Dit heeft tevens geleid tot toenemend geweld tussen gewapende groeperingen, met name in het noordwesten van de CAR. Hier staan de anti-Balaka oog in oog met ex-Seleka en Fulani zelfverdedigingsgroepen wanneer zij van veehouders proberen te profiteren of hen tegen betaling willen beschermen. Dit heeft bijvoorbeeld geleid tot gevechten tussen anti-Balaka en Fulani veehouders rond Bossangoa in 2016.

Pastoralisme (kaart: IPIS, 2014) - Legende p 32

Eenzelfde praktijk van betaalde bescherming is te vinden in het zuidwesten van het land, waar sinds 2015 de houthandel weer is hervat en enkele anti-Balaka in dienst zijn als beveiligingsagenten van lokale bedrijven.

Tot slot lijken anti-Balaka groepen ook te profiteren van het heffen van tol en van afpersing op centrale handelsroutes, die ook gebruikt worden voor de smokkel van illegale of gestolen goederen en ammunitie ontworpen voor de jacht. Zo controleerden de anti-Balaka in 2015 en grote delen van 2016 behoorlijke delen van de Ubangui-rivier en enkele eilanden aan de grens met de Democratische Republiek Congo in het zuiden van de CAR. Zij innen hier onder meer belasting van lokale vissers, van passagiers, en op lokale waren, waardoor de prijs van basisgoederen en diensten in het gebied stijgt.

Inzet

De politieke economie van de weg in de CAR

Bijdrage van Peer Schouten, Danish Institute for International Studies

De CAR is een belangrijk transitland, geprangd tussen Noord- en Subsaharaans Afrika. Meer en meer komen wegversperringen of *roadblocks* op de voorgrond als een niet te onderschatten conflictdimensie. IPIS doet onderzoek naar dit onderbelichte conflictmotief. In deze bijdrage gaan we dieper in op de politieke economie van handelsroutes in de CAR. Het uitgangspunt is dat het belangrijk is om controle over wegen in kaart te brengen, aangezien controle over wegen strategisch is voor het overleven van gewapende groeperingen. Wie ze beheerst kan er belastingen heffen, mensen beroven, of economische activiteiten beheersen.¹⁵

'La route, ça coute'

In het Sango, de officiële taal in de CAR, betekent 'lege' weg. Maar waar de Centraal-Afrikaan 'lege' zegt, refereert hij niet aan wat wij ons daarbij voorstellen — de stabiele, geasfalteerde, verlichte, hooggereguleerde infrastructuur waar onze dagelijkse mobiliteit van afhangt. 'Lege' verwijst eerder naar 'routes', de routes die men eerder genomen heeft om van A naar B te komen. Sommige van die routes zijn eeuwenoud: de regionale routes die nomadische koeienherders of Sudanese handelaren sinds mensenheugenis nemen.¹⁶ En die routes zijn alles behalve stabiel. De meeste vormen van mobiliteit liggen stil tijdens het regenseizoen. In de CAR zijn er slechts een paar routes die het hele jaar rond begaanbaar zijn voor auto's — wat de Centraal-Afrikanen 'kota lege' of grote weg plegen te noemen. De rest van de paden zijn slechts in het droge seizoen begaanbaar, en vervagen in het regenseizoen tot vaag herkenbare modderpoelen. De weg meandert: door het natuurgeweld is men vaak gedwongen buiten de gebaande paden nieuwe routes uit te vinden, om de ergste modderpoelen, nieuwe stroompjes, en omgevallen bomen te omzeilen.

"La route, ça coute"

15 Spittaels, S en Hilgert, F., *Mapping Conflict Motives: The Central African Republic*, Antwerpen, IPIS, 2009, 23

16 Spittaels, S en Hilgert, F., *Mapping Conflict Motives: The Central African Republic*, Antwerpen, IPIS, 2009, 23, 31

Wantrouwen op de weg

Maar behalve een slachtoffer van het equatoriale natuurgeweld, zijn de levende paden ook onderhevig aan andere dynamieken, dynamieken die belangrijk zijn als men het complexe conflict in de CAR wil begrijpen. Mobiliteit staat centraal om geld te verdienen¹⁷. Landbouwproducten, *bush meat* en vee krijgen pas waarde als je ze naar een wat afgelegen markt kan brengen.

In de hedendaagse CAR is mobiliteit echter ook erg gevaarlijk. Het land is opgedeeld in verschillende zones, elk onder controle van een verschillende rebelligroepering. Het is vooral gevaarlijk voor moslims – mensen die er zo uitzien, of een verdachte naam hebben – om naar gebieden te reizen onder controle van de anti-Balaka¹⁸; omgekeerd is het voor christenen gevaarlijk om naar gebieden te reizen waar ex-Seleka de baas zijn. Alle mobiliteit is verdacht: identiteitsdocumenten worden vaak vervalst, en zijn geen garantie van passage.¹⁹

Koeienwegen

Ongeveer tien procent van de bevolking van het land is pastoralist – nomadische koeienherders die in de regio rondtrekken op zoek naar weides voor hun kudde om te grazen. Ze trekken in functie van droogtes en de seizoenen tussen noord en zuid heen en weer in een periodieke beweging die maar slecht de nationale grenzen of de claims op landbouwgronden van de lokale bevolkingen respecteert.²⁰ Hun bewegingen door het land compliceren de cartografie van wegen nog verder: de koeienpaden komen vaak niet overeen met ‘gewone’ wegen, en zijn nog grilliger dan de voetpaden voor de mens. Dat heeft het historisch altijd moeilijk gemaakt voor overheden in de regio die de bevolking wilde controleren: ze zijn altijd onderweg, telkens weer ergens anders. Ze hebben vaak geen papieren en hebben maar weinig op met mensen die hen belastingen of beperkingen willen opleggen. De moslimkoeienherders worden Fulani of Peuhl genoemd. Als het droge seizoen in december aanbreekt gaan ze weer op pad, een beweging die grofweg duurt tot mei en gepaard gaat met veel frictie en geweld.²¹ Ze worden aangevallen door lokale boeren als hun koeien weer eens op landbouwgrond hebben gegraasd; ze worden aangevallen door gewapende groepen om geld of hun koeien te roven (de koeien zijn immers wandelende spaarpotten met een kostprijs van minstens een paar honderd dollar). De Peuhl of Fulani zijn, na decennia van zulk geweld, zelf ook gewapend en hun jongeren aarzelen niet om af en toe lokale bevolkingen aan te vallen. Wat natuurlijk weer olie op het vuur is.

Het vrije verkeer

Het ‘vrije verkeer’ is een weerkkerend thema in de discursieve politiek van het land. Elke rebellenbeweging of factie in het conflict voert als één van de belangrijkste beweegredenen voor het bestaansrecht aan dat ze vechten voor het ‘vrije verkeer’, het recht om te bewegen. Dat klinkt mooi, maar in werkelijkheid vechten ze niet voor eenieders vrije circulatie, maar slechts voor die van hun eigen groep. Eén van de sterkere (ex)Seleka facties, de UPC van Ali Darass, is bijvoorbeeld een Peuhlfactie, die de belangen (en dus mobiliteit) van de Peuhlherders zegt te beschermen. Waar hij het voor het zeggen heeft, worden de Peuhl beschermd en hebben andere groeperingen het moeilijker om rond te bewegen. De Peuhl moeten natuurlijk wel ‘bijdragen’ aan de inspanningen van Darass. En zo werkt het voor elke gewapende groepering. Een van de voornaamste grieven van de anti-Balaka was dat ze zich buitengesloten voelden uit de handel, omdat de proactieve

17 Lombard, L., “Navigational Tools for Central African Roadblocks”, *PoLAR: Political and Legal Anthropology Review* 36, no. 1, 2013, 157–73.

18 UN Panel of Experts on the Central African Republic 2016, 2 & para 110

19 Carayannis, T., and Lombard, L. (eds.), *Making Sense of the Central African Republic*, London, Zed Books, 2015

20 Weyns et al., 2014, 62

21 UN Panel of Experts on the Central African Republic 2016, para 21

moslims de handelsroutes en de winstgevende *retail* sector altijd domineerden.²² Ze hebben elk de controle over een aantal strategische routes, die ze met man en macht beheren. De overheid werkt net zo. Gesteund door de internationale gemeenschap heeft de overheid de macht over een aantal strategische routes: de paar grote wegen die het hele jaar begaanbaar zijn, en die Bangui met Kameroen verbinden, en de Ubangi rivier. Die twee routes zijn strategisch omdat ze de hoofdstad voorzien van alle goederen en petroleum die de overheid draaiende houden.²³

vluchtelingen in Kaga Bandoro (Foto: Peer Schouten)

De weg als inzet in het conflict

Bijgevolg is mobiliteit, of logistiek, door het hele land hoogst gemilitariseerd. Alle beweging is zowel bewapend als een mogelijke prooi. De weg is een gemilitariseerde ruimte, en een van de weinige plekken waar wat te halen valt omdat er goederen van waarde circuleren. Omdat de winstgevende routes zo schaars zijn in een land ter grootte van Frankrijk, is het daarom in veel gebieden logisch dat rebellen en het leger zich concentreren rondom die schaarse handelsroutes, en dat er veel schermutselingen en confrontaties op de weg zijn die gaan om de vraag wie de weg mag beheren.²⁴

Wegen zijn derhalve van centraal belang voor de politieke economie van de crisis in de CAR. Om het *expert panel* van de VN te citeren: 'competitie om *racketeering* is de bron van veel geweld, niet alleen begaan door anti-Balaka maar ook door de voormalige Seleka facties' en nogmaals, 'de noordelijke regio van de CAR was vergeven van veiligheidsproblemen die hoofdzakelijk werden veroorzaakt door competitie [...] die vooral gedreven wordt door de wens van gewapende groeperingen om belastingheffing en *racketeering* rondom de mineralen en veehandel te beheersen'.²⁵ In het kort, wie de wegen beheerst, beheerst de handel; wie de handel beheerst, beheerst het land.

Handelaren moeten wel deals sluiten met gewapende groepen of de overheid voor bescherming, en door het hele land zie je verschillende soorten konvooiën: Soedanese handelaren worden op sommige stukken beschermd door stropersbenden en betalen elders weer aan verschillende ex-Seleka groepen, in ruil voor 'bescherming' en 'vrije passage' door hun gebied. Humanitaire konvooiën hebben het niet beter: ook zij betalen meestal voor hun 'vrije passage', en waar ze dat niet doen, worden ze aangevallen (soms ook als ze dat wel doen).²⁶ Mobiliteit is zo onder bedreiging dat de VN en de overheid op hun beurt ook maar bijdragen aan de bewapening van de weg: op de wegen die zij in hun macht hebben, bieden ze ook bewapende konvooiën aan de commerciële vrachtwagens. Dat leidt er zelfs toe dat de VN soms gewapende escortes biedt aan bedrijven die op andere plekken rebellen hebben gesteund en dus eigenlijk wellicht ook aan het conflict hebben bijgedragen.²⁷ Bolloré, de Franse logistiek-gigant, is de enige vervoerder van bijna alle benzine die er in het land te krijgen is. Het bedrijf is zo belangrijk voor het functioneren van de staat, dat het letterlijk met de overheid verweven is via een joint venture, en het welzijn van

22 Weyns et al, 2014, 53

23 Bron: interviews met MINUSCA en Bolloré, Bangui

24 Voorbeelden anti-balaka: Weyns et al., 2014, 47

25 UN Panel of Experts on the Central African Republic 2016, 2 en para 77

26 UN Panel of Experts on the Central African Republic 2016, 12; also see paras 194 200 and annex 59 of UN Panel of Experts on the Central African Republic 2014

27 Global Witness. *Blood Timber*, London:, Global Witness, 2015.

het bedrijf wordt als een zeer strategische aangelegenheid beschouwd. De wegen zijn vandaag de dag zó gemilitariseerd in de CAR, dat de wapenvrije zone die MINUSCA langs de hoofdweg in Bambari heeft geïmplementeerd een uitzondering is.²⁸

De wegversperringen

Het is in het kader van deze algehele verstikking van het vrije verkeer dat IPIS wegversperringen begon te onderzoeken, als één van de strategieën van conflictpartijen om zich te verrijken of simpelweg te overleven langs de weg. Wegversperringen -of iets aanlokkelijker in het Engels, *roadblocks* of *checkpoints*- bestaan zij aan zij met de andere veelbeproevede methodes, naast gewapende overvallen, of de complete overname van economische activiteit bijvoorbeeld koffie en mineralen. Heel in het kort genomen is het resulterende landschap het volgende: er is een wegversperring bij elke kruising van wegen, en elk gehucht langs een weg heeft een wegversperring bij het binnenkomen en het uitgaan van het dorp. En dat het hele land door, vrijwel zonder uitzondering.²⁹

VN controlepost aan de weg in Kaga Bandoro
(Foto: Peer Schouten)

Wegversperringen zijn wijdverspreid simpelweg omdat het zo'n makkelijke strategie is: vergeleken met een overval of het overnemen van een handel, is het een stuk minder moeite om naast de weg te gaan zitten, een koord te spannen, en simpelweg te wachten op het geld. Daarom doet iedereen het ook.

Een banale praktijk, de wegversperring: de motor, vrachtwagen, voetganger of auto moet stoppen, en meestal mag hij door nadat het benodigde bedrag is betaald — dat is, als de persoon in kwestie niet verdacht is. Banaal, want ze komen overal in Afrika voor. Banaal, maar cruciaal in de context van een burgeroorlog zoals in CAR. Een rapport uit 2015 berekende dat wegversperringen op z'n minst USD 2 miljoen per jaar bijdragen aan de financiering van gewapende groepen, en dat is zonder de speciale belastingen op vee of handelaren, of de speciale 'beschermings' kosten mee te rekenen.³⁰

Ze zijn vooral cruciaal voor die rebellenleiders die geen externe inkomstenbronnen hebben, of in een gebied zitten waar geen mineralen te vinden zijn. Het vormt daar hun enige bron van inkomsten.³¹ Ook voor de overheid is het een cruciale strategie. De douane, die een paar grensposten beheerst, levert meteen 20% van het nationale budget op. Agenten van de douane hebben maar meteen een aantal extra roadblocks opgezet, op bepaalde kruispunten in het binnenland, om nog eens een extra belasting te heffen, illegaal natuurlijk. Ook het leger en de politie hebben overal wegversperringen, in naam voor de veiligheid, maar vaak het initiatief van individuele commandanten om de persoonlijke kas te spekken — en vaak iets meer dan de noodzaak van afwezig salaris uit Bangui vereist.³² Volgens experts van de VN gedragen de Centraal-Afrikaanse militairen zich net als gewapende groeperingen als ze uit de buurt van Bangui worden ingezet.³³

28 UN Panel of Experts on the Central African Republic 2016: 13

29 Bron: discussies met JMAC, expertenpanel

30 Aggers, Kasper, *Warlord Business: Car's Violent Armed Groups and Their Criminal Operations for Profit and Power*, Washington, Enough Project, 2015.

31 Chauvin, E., "Conflits Armés, Mobilités Sous Contraintes Et Reconstitutions des Échanges Vivriers dans le Nord-Ouest de la Centrafrique." , in *Les échanges et la communication dans le bassin du lac Tchad*, edited by Baldi Sergio and Magrin Géraud. Napels, Italy, 2012.

32 UN Panel of Experts on the Central African Republic 2016 paras 75-76

33 UN Panel of Experts on the Central African Republic 2016 para 207

Een individuele Soedanese grossist die vanuit Darfur naar Bangui reist betaalt zo een reeks taksen aan een plethora van wegversperringen, en aan zowel de rebellen als de overheid. Tussen Bangui en Bangassou in het oosten, ongeveer 600 kilometer, vonden we 20 roadblocks, de meeste door de rebellengroepering UPC beheerd. Tussen Bangui en Kaga Bandoro, ongeveer 400 kilometer, vonden we 8 roadblocks, waarvan de meerderheid van het leger. Als men in de buurt van Kaga Bandoro komt, begint de zone onder controle van ex-Seleka, die de belangrijke en dus lucratieve veemarkt van Kaga Bandoro beheerst.

Klimaatprobleem of landpiraten?

Maar ze zijn ook cruciaal om een andere reden. Hoewel het land uitgestrekt is, bijna oneindig voor een bevolking van vier miljoen, zijn natuurlijke rijkdommen er niet voor iedereen bereikbaar. Al zeker sinds de laatste eeuwwisseling komen er steeds meer koeienherders uit het noorden, voornamelijk uit Tsjaad en Soedan, vanwege de droogtes en de woestijnvorming aldaar.³⁴ Elk droogtseizoen neemt de druk toe, en dit leidt tot steeds meer conflicten tussen de Centraal-Afrikaanse koeienherders en de 'buitenlandse', tussen de verschillende Centraal-Afrikaanse groepen koeienherders, en tussen al deze aan de ene kant, en de hoofdzakelijk christelijke landbouwers aan de andere. Met als gevolg dat steeds meer incidenten plaatsvonden, van wegversperringen door lokale zelfbeschermingsgroeperingen, of simpelweg aanvallen op koeienherders. De voornamelijk christelijke anti-Balaka groeperingen, die als reactie op de voornamelijk moslim Seleka revolutie het licht zagen, zetten wegversperringen op onder het mom van taksen op en verdediging tegen de gewapende pastoralisten.³⁵ Wegversperringen en geweld aan weggebruikers zijn zo dus verweven met overlevingsstrategieën in een context van conflict dat voor een deel aan klimaatverandering te danken is. Maar, zoals één humanitaire werker het uitlegde, vaak doen ze het gewoon om wat geld te verdienen, het zijn eigenlijk gewoon 'landpiraten'.³⁶

Riviersperringen

Maar wegen zijn niet de enige 'infrastructuren' onderhevig aan wegversperringen. In Bangui werden we benaderd door kapiteins van rivierboten, die de Ubangi vanuit Bangui tot aan Mobaye ver in het oosten opvaren met allerlei handelswaar. Mobaye en andere plekken die ze onderweg aandoen hangen vaak van die boten af, omdat er verder amper wegen zijn in de wildernis. De verschillende rebellengroeperingen zagen de lucrativiteit van die boten in, en nu zijn er tussen Bangui en Mobaye welgeteld twaalf *riverblocks* of riviersperringen, zeven in handen van de anti-Balaka en vijf in handen van ex-Seleka. Behalve landpiraten zijn er dus ook échte piraten in de CAR.

Hoe werkt dat dan? De kapiteins vertelden ons, dat elk gehucht langs de rivier een post heeft, waar agenten van één van die groeperingen de boten in de gaten houden. De kapitein moet zelf aanmeren en de verschuldigde 'belasting' betalen voor de boot en de goederen, waarvoor hij een rebellenhandtekening op zijn vervoersdocument krijgt. Bij de volgende versperring wordt er vervolgens gecontroleerd of hij de juiste handtekeningen al heeft, en moet hij opnieuw betalen. Zoals één kapitein het uitlegde, die net terugkwam van een reis: 'Als je niet aanmeert om jezelf te presenteren, schieten ze op je of komen ze in een kleine prauw met een buitenboord motor achter je aan, en dan ben je echt de pineut!' In totaal betaalt een enkele boot USD 150 aan de anti-balaka en USD 200 aan de ex-Seleka posten voor een enkeltje Bangui-Mobaye. La route, ça coute.

34 Chauvin, E., "Conflicts Armés, Mobilités Sous Contraintes Et Recompositions des Échanges Vivriers dans le Nord-Ouest de la Centrafrique.", in *Les échanges et la communication dans le bassin du lac Tchad*, edited by Baldi Sergio and Magrin Géraud. Napels, Italy, 2012, p. 16

35 International Crisis Group, *The Central African Republic's Hidden Conflict*, Nairobi/Brussels: International Crisis Group, 2014.

36 Geciteerd in Aggers, Kasper, *Warlord Business: Car's Violent Armed Groups and Their Criminal Operations for Profit and Power*, Washington, Enough Project, 2015.

Conclusie

Rebellen met een politieke agenda of gewoon bandieten, het is soms moeilijk om het verschil te vinden.³⁷ Voor veel Centraal-Afrikanen is de onveiligheid van de weg niets nieuws. Eigenlijk was het altijd al zo. In de 19^e eeuw waren de wegen exclusief onder controle van de Arabische handelsnetwerken uit Soedan en verder uit het noorden; later werden ze het domein van de Franse koloniale staat, die er zich ook liet gelden; sinds het opdrogen van staatsinkomsten in de jaren '70 zijn steeds meer functionarissen zich maar buiten kantoor en op de weg gaan wagen om hun geld daar te verdienen; en in de late 20^e eeuw kennen veel wegen het fenomeen van de *coupeurs de route* of *zaraguinas*.³⁸ De weg opgaan, dat doe je niet zomaar, en steeds meer mensen laten het ook gewoon maar. De verstikking van het vervoer door de multitudes van taksen, ontvoeringen, en overvallen uitgevoerd door een panoplie aan groeperingen is al zeker 20 jaar één van de hoofdoorzaken van de economische onderontwikkeling in CAR. Het is dus belangrijk om naast alle aandacht die er al uitgaat naar de rol van mineralen in het conflict, ook goed aandacht te besteden aan het belang van de banale wegversperringen voor het conflict in de CAR.

Ubangi rivier (Foto: Peer Schouten)

37 Chauvin, E. and Seignobos, Ch. , "L'imbroglio Centrafricain." , *Afrique contemporaine* 248, no. 4, 2013, 119.

38 Chauvin, E., "Conflits Armés, Mobilités Sous Contraintes Et Recompositions des Échanges Vivriers dans le Nord-Ouest de la Centrafrique." , in *Les échanges et la communication dans le bassin du lac Tchad*, edited by Baldi Sergio and Magrin Géraud. Napels, Italy, 2012; Chauvin, E. and Seignobos, Ch. , "L'imbroglio Centrafricain" , *Afrique contemporaine* 248, no. 4, 2013, 119; Spittaels, S. en Hilgert, F., *Mapping Conflict Motives: The Central African Republic*, Antwerpen, IPIS, 2009, 23, 31

5. IPIS en onderzoek naar conflictmotieven in de CAR

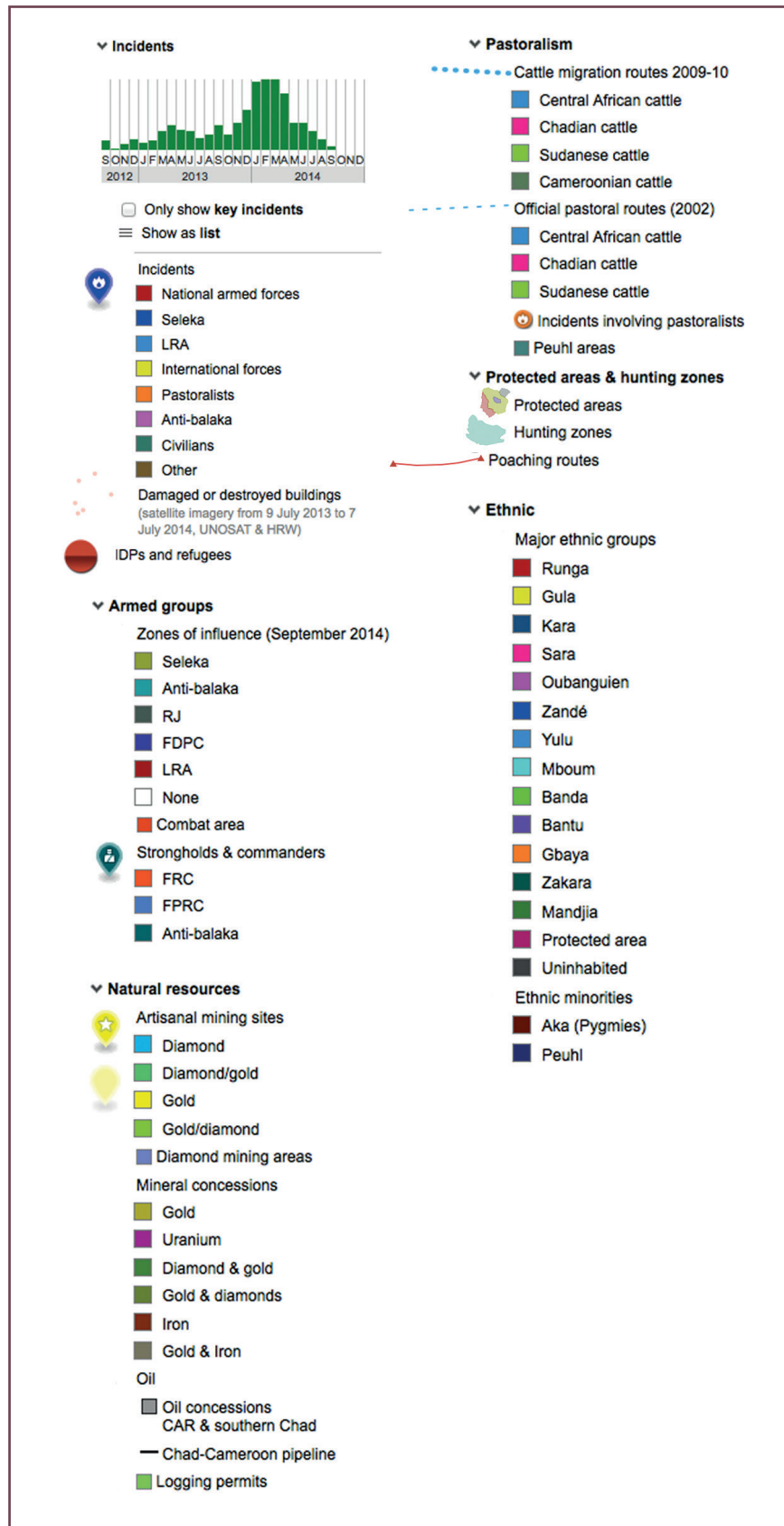
In de loop van de volgende maanden keert IPIS terug naar de Centraal-Afrikaanse Republiek. Aangemoedigd door de eerste onderzoeksresultaten van de update, stelt het ministerie van Buitenlandse Zaken van de Verenigde Staten een budget ter beschikking dat ons toe zal laten om in 2017 een jaar lang doorlopend onderzoek te doen naar de situatie in het land.

Op basis van het reeds geleverde werk, deze bijkomende terreinmissie, en verder onderzoek, voorzien we in juni 2017 de publicatie van een nieuwe interactieve webkaart met begeleidende analyse van de belangrijkste dynamieken in de veiligheidssituatie en een overzicht van mensenrechtenschendingen door gewapende actoren sinds november 2014. Na deze publicatie plannen we tot het einde van het jaar nog een monitoring van de evoluties vanuit Antwerpen, zodat we nog een aantal kaartlagen kunnen aanpassen in functie van nieuwe ontwikkelingen.

Naast een beter begrip van het gewapend conflict is er ook een duidelijke nood aan gedetailleerde informatie over de situatie in de vele artisanale mijnen waar goud en diamant worden ontgonnen. Nu verschillende subprefecturen van het land niet langer onder embargo van diamantexport staan, zal de noodzaak tot grondige opvolging nog aan belang toenemen. IPIS is dan ook op zoek naar middelen om een gedetailleerde mapping uit te voeren van de artisanale mijnsites en de situatie inzake veiligheid en mensenrechten rond de mijnen, dit in nauwe samenwerking met de overheid en het civiele maatschappij, naar het voorbeeld van de mapping van mijnsites in Oost-Congo die IPIS reeds uitvoert sinds 2009.

We hopen met de toekomstige onderzoeksactiviteiten ook in de volgende jaren onze rol op te nemen in de verspreiding van betrouwbare informatie en analyse, in de hoop daarmee bij te dragen tot vrede, duurzame ontwikkeling en de bevordering van mensenrechten in de Centraal-Afrikaanse Republiek en de ruimere regio.

Legende kaart

Dit is de legende van de interactieve webkaart die IPIS in 2014 ontwikkelde (www.ipisresearch.be/mapping/webmapping/car)

De legende laat ook toe de kaarten in deze publicatie te lezen.

Bronnen

African Union Commission, *Report of the Chairperson of the Commission on the situation in the Central African Republic*, 18 juni 2013.

Aggers, K., *Warlord Business: Car's Violent Armed Groups and Their Criminal Operations for Profit and Power*, Washington, Enough Project, 2015.

Amnesty International, *Ethnic cleansing and Sectarian killings in the CAR*, February 2014.

Carayannis, T. and Lombard, L. (eds.), *Making Sense of the Central African Republic*, London, Zed Books, 2015.

Chauvin, E., "Conflits Armés, Mobilités Sous Contraintes Et Recompositions des Échanges Vivriers dans le Nord-Ouest de la Centrafrique." , in *Les échanges et la communication dans le bassin du lac Tchad*, edited by Baldi Sergio and Magrin Géraud. Napels, Italy, 2012.

Chauvin, E. and Seignobos, Ch. , "L'imbroglie Centrafricain." , *Afrique contemporaine* 248, no. 4, 2013, 119.

FIDH, *They must all leave or die*, Juni 2014.

Global Witness, *Blood Timber*, London, Global Witness, 2015.

International Crisis Group, *The Central African Republic's Hidden Conflict*, Nairobi/Brussels: International Crisis Group, 2014.

Lombard, L., *Raiding Sovereignty in Central African Borderlands*, PhD Thesis, Duke University, 2012.

Lombard, L. , "Navigational Tools for Central African Roadblocks." , *PoLAR: Political and Legal Anthropology Review* 36, no. 1 (2013): 157–73.

Spittaels, S. and Hilgert, F., *Mapping Conflict Motives: The Central African Republic*, Antwerp: IPIS, 2009.

UN, Report of the Secretary-General on the situation in the Central-African Republic, S/2013/470, 4 August 2013

UN Panel of experts on the Central African Republic, Final Report, S/2014/762, 29 oktober 2014 en 2016.

Weyns, Y, Hoex, L., Hilgert, F. en Spittaels, S., *Mapping conflict motives: Central African Republic*, November 2014.